

Min Barndom og Ungdom

På

Sønderby Børnehjem

Ved Jørgen Arentoft – Tidligere barn på Sønderby Børnehjem

Statsbiblioteket

400018225857

Forord

Da jeg arbejdede oppe på Århus Kommunehospital, passede jeg på et tidspunkt en ældre herre, der hed Hans Gunnar Stigler. Da vi fik talt sammen kunne jeg høre, at hr. Stigler talte med sjællandsk dialekt. Det viste sig, at hr. Stigler var fra Skibby. Hr Stigler var født i Skibby og opvokset dér. Hr. Stigler fortalte mig, at han faktisk havde skrevet et lille skrift om sin barndom og opvækst i Skibby. Hr Stigler uddannede sig til post, blev senere udnævnt til postmester i Roskilde. Senere rejste hr. Stigler til Århus og bosatte sig i Århusforstaden Holme. Hr Stigler blev postmester inde på Århus C.'s postkontor.

Jeg tænkte, at når nu hr. Stigler kunne skrive om sin barndom/opvækst, kunne jeg vel også skrive noget om min tid på Sønderby Børnehjem.

I midten af april 1998 kontaktede jeg så bibliotekar Marianne Hansen, som havde med lokalhistorie at gøre; jeg satte Marianne ind i det arbejde som jeg havde i sinde at begynde med, jeg fik noget fra børnehjemmet, men det var gammelt, fra den tid da *mormor* var forstanderinde dér, materialet var vel fra omkring 1918 – 1920.

Marianne fortalte mig at der egentligt intet fandtes fra tiden efter 1945 og frem til hjemmet blev lukket i 1969.

Så derfor syntes jeg af flere grunde, at det kunne være spændende at skrive om min tidlige barndom i Esbjerg, opvækst i København samt om alle de steder, som jeg boede omkring København indtil jeg ankom til Sønderby børnehjem i 1960.

Jeg mente nu også, at det kunne være lidt sjovt for mine børn at læse lidt om, hvordan jeg havde haft det i min tidlige barndom, min ungdom og i min voksne tid.

Det har været en utrolig spændende tid at skrive om alt det ovenstående. Det har vel taget mig godt og vel 5 år at sætte disse linier på skrift.

Jeg startede med at tage en hel del notater, eller måske var det en "brainstorming" og så startede hele opgaven med at få alle ordene omsat til bogen her.

Jeg var jo en af de "unge" i 1960, så derfor har jeg ikke kunnet skrive detaljeret om de "gamle" børn i bogen her. Derfor kan der være noget, som jeg ikke har fået med. Personer der er glemte, og måske er der byttet om på navne på nogle af de nævnte personers navne.

Men jeg er af den mening, at denne *bog* i det mindste kan være et lille stykke historie fra tiden, da Sønderby havde et særdeles godt velfungerende børnehjem.

Jeg håber med dette stykke historie, at der vil være mange der forhåbentligt får lidt glæde af ordene i bogen. Ligeledes håber jeg, at personer, der evt. er blevet forbyttet navnemæssigt, samt personer der er blevet "glemt", vil vise mig overbærenhed.

Tranbjerg den 1. april 2006

Jørgen. Arentoft.
Horsevænget. 28.
8310 Tranbjerg. J.

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1	Opvækst i København	5
Kapitel 2	Barnets Hus	18
Kapitel 3	Sønderby Børnehjem.....	20
Kapitel 4	Nordsjællands Ungdomsskole.....	64
Kapitel 5	Lærepladsen i Østby.....	67
Kapitel 6	Hos købmændene	80
Kapitel 7	Herning Højskole	82
Kapitel 8	Mit møde med Jylland.....	86
Kapitel 9	Mors afslutningsfest	88
Billede: Sønderby i dag.....		93
Appendiks Billeder.....		94
Mors afslutningsfest maj 1969.....		95
Børnehjemstræf 2002		97
Børnehjemstræf 2003		98
Børnehjemstræf 2004.....		101
Hannes fødselsdagsfest		102
Børnehjemstræf 2005.....		106
Skuldelev Selsø Centralskoles 50-års jubilæum		111
Sønderby Gamle Skole.....		114

Kapitel 3

Ankomst til Sønderby Børnehjem

Jeg ankom til børnehjemmet en eftermiddag i maj måned i 1960.

Det lille hjem var nu noget andet end det store Barnets Hus ude i Rødovre.

Her i Sønderby var vi bare 13 børn og som noget helt andet sagde vi du og vi var også på fornavn med de voksne som passede os børn.

Som det første på børnehjemmet, så skulle jeg lære at sige du; når jeg spurgte om noget og sagde De til forstanderinden (mor) spurgte hun prompte, hvad siger du, så sagde jeg øh, jeg mener du, det samme gjaldt, når jeg henvendte mig til assistenten.

Jeg hørte ret hurtigt de andre børn kalde forstanderinden for mor og assistenten for Ole.

På det tidspunkt hed Ole frk. Anne Marie Olesen, men efter nogle år blev Ole gift med en landmand, der boede lige over for børnehjemmet, og han hed Lars Peter Andersen.

Vores soveværelser set fra Bredvigvejen.

Når de andre børn, som jeg boede sammen med, kaldte fru Rasmussen for mor og fr. Anne-Marie Olesen for Ole, syntes jeg selvfølgelig, at jeg også kunne kalde fru Rasmussen mor og frk. Olesen for Ole. Så fik jeg også lært det.

Børnene og de ansatte på Børnehjemmet

Som skrevet var vi 13 børn, vi var 10 dren-

ge og der var 3 piger her også. Vi havde en køkkenpige dvs., at det var altså en voksen dame. Hun hed fru Matulsky og fru Matulsky boede længere nede af skovvejen, ud imod Østskoven.

Vi børn kaldte fru Matulsky for Tuds, det var lettere at sige Tuds end fru Matulsky.

Tuds lavede morgenmad, smurte madpakker til os, der skulle i skole, vi hjalp nu selv med til at lægge pålæg på brødet samt at pakke papir om maden, eller lægge madderne ned i stålmasker, vi var en del, der havde sådanne madkasser.

I køkkenet passede vi gryden med havregrød; vi havde ansvar for, at den ikke brændte på. Tuds lavede også frokost til de børn/unge der var hjemme, og der blev ligeledes stillet frokost klar til de voksne. Der var sat eftermiddagsmad frem til os, som vi så kunne tage, når vi kom hjem fra skolen; brødet blev sat på en bakke og sat i hullet, et stort skab i dagligstuen, hvori al posten til os børn og til de voksne også blev sat.

Tuds mødte igen ved kl. 16–16.30 tiden, for at forberede aftenmaden til os og ligeledes aftenmad til de voksne.

Ude i gangen ved siden af køkkenet stod der en kartoffelskrællemaskine, og det var en af os, der på skift skulle skrælle kartoflerne, det vil sige passe maskinen, men nogle gange blev kartoflerne altså lidt for små, hvis vi lige havde glemt, at kikke efter om skralden var væk, og så var vi altså ikke lige så populære.

En vandretur rundt på Børnehjemmet

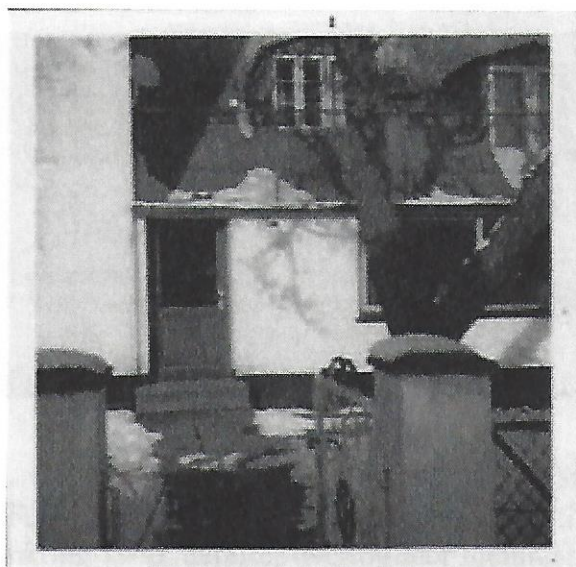
Når man så gik ind af hovedindgangen lå der en lille entré; til venstre herfor lå der et lille værelse på en 10-15 m², her boede Ole indtil Ole blev gift med Lars-Peter Andersen.

Freddy flyttede ind på værelset og boede der indtil han skulle ind som soldat.

Når man gik ind til højre for entréen, gik man direkte ind i dagligstuen, hvor der stod et stort spisebord, stole, et sofabord, lænestole og sofa, ligeledes havde vi fjernsyn og radio stående dér.

I dagligstuen stod der ved vinduet ud mod Valdemar Olsens gård en elektrisk Singer symaskine, som stod dér hele året.

Fra dagligstuen var der en lille bitte mellemgang, som førte ind i spisestuen, i midten af denne stod der et langt spisebord, hvor vi kunne sidde en 10-12 børn og 7 voksne, og så var der en 2-3 små borde, hvor der sad en 2-4 børn omkring.

Hovedindgangen til Børnehjemmet

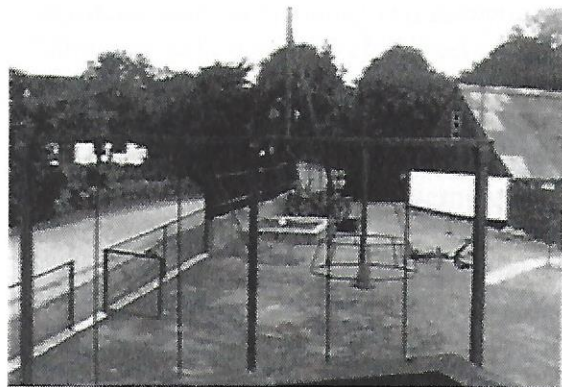
Fra spisestuen gik man så ud i en lille gang og derfra kunne man gå i det store badeværelse eller ud til legepladsen.

For enden af spisestuen lå der et lille 5 til 6 m² stort værelse, der flyttede jeg ind efter at jeg var blevet konfirmeret, og jeg boede dér indtil jeg kom i lære i brugsen henne i Østby. John havde det samme værelse før mig.

Fra spisestuen kunne man så gå direkte ud i køkkenet, som var indrettet med to køkkenvaske, én til at skylle brugt service af, en anden til at vaske med varmt vand og sæbe. Fra køkkenet gik man så ud i mellemgangen, hvor den elektriske kartoffelskræller stod. Derude havde vi så også vores overtøj, sko, støvler og hjemmesko stående. Så havde vi forråds-kammeret, kammeret var aflåst, når de voksne ikke var i køkkenet med 23-nøglen, (som Sonja og jeg fik kopieret), den lille historie kommer jeg ind på senere.

Her inde i forråds-kammeret blev al pålæg, henkogningsfrugt og brød gemt, ligeledes stod der et køleskab i forråds-kammeret. Mælken hentede vi frisk fra koen ovre hos gårdejer Erik Mortensen, han havde gård lige over for børnehjemmet, vi havde en 2-liter stålspand, som vi på skift gik over og hentede mælk i.

Under legestuen, som lå i sidebygningen, var der et vaskerum, hvor der stod to store Nyborg-tromlevaskemaskiner med en stor tøj slyngemaskine. I et rum ved siden af vaskehuset stod *djævelen*, det var en ret stor håndrullemaskine, vi rullede alt sengetøj, og ligeledes skulle vi rulle alle de hvide duge, det var ret strengt for de skulle rulles en 4 til 6 gange,

Legepladsen

først rulles den ene vej og så den anden vej, men jeg må indrømme de blev faktisk ret flotte bagefter; vi lagde nu ikke mærke til om de blev flotte, det var først som voksen, vi syntes de så flotte ud nyrullede..

For enden af gangen nede i kælderen forbi vaskehuset var der et rum, hvori grøntsager og kartofler blev opbevaret.

Hvis vi var for frække overfor de store drenge/piger, kunne de finde på at låse os ind i grøntrummet, og nogle gange kom vi først ud en times tid senere, hvis en af de voksne skulle hente kartofler eller grøntsager.

Ovenover kælderen lå der den store legestue/sal, som blev brugt til at lege i eller spille teater. Ligeledes blev der holdt fester dér bl.a. juleaftenerne og konfirmationerne. Når man gik ud i den lille gang og så ned af de vel otte trin, kom man så ud på legepladsen.

Hvem havde været ansat og hvem var ansat nu på børnehjemmet

Nu vil jeg så prøve at fortælle lidt om de personer, der havde været ansat, og ligeledes vil jeg fortælle om de personer, som var ansat indtil jeg rejste over til Østby i 1967.

Sønderby Børnehjem blev oprettet i 1914, det var frøken Signe Thomsens barndoms-

hjem. Frk. Thomsen fik huset indrettet således, at hjemmet blev et godt og trygt hjem for fortrinsvis forældreløse børn, - (først da jeg ankom på børnehjemmet i 1960, kom der børn, som havde enten en far og mor eller måske kun en mor).

Billede af det gamle Sønderby Børnehjem

Frk. Thomsen drev børnehjemmet frem til omkring 1946, herefter overtog mor hjemmet; mor havde i forvejen arbejdet sammen med frk. Thomsen i nogle år, og efter nogle år senere overtog mor så børnehjemmet.

Mor, fru Marie Rasmussen, var født i Kliplev i Sønderjylland og blev uddannet som pædagog oppe i Ålborg; mor arbejdede i Ålborg i nogle år, og søgte så et job på Sønderby Børnehjem og fik jobbet. Da mor havde overtaget børnehjemmet, blev mor gift med skovfoged Rasmussen. Han var blevet enkemand og boede ude i skovfogedhuset ved Østskoven.

Skovfogeden havde både ansvaret for driften i Østskoven, samt ansvaret for at ansætte og afskedige de folk, som skovfogeden havde under sig ude i skoven.

Østskoven var og er vist stadig ejet af Selsø Lindholm Gods. Det var baron Viktor Von Plessen, som var den første ejer, som jeg kan huske; ligeledes ejede godset også Eskildsø, som ligger lige over for Skovbroen ved udkanten af Østskov ud til Roskilde Fjord. Man kan komme over til Eskildsø ved hjælp af båd, men øen er privat, så man skal have speciel tilladelse for at komme derover. I dag ejes øen og Selsø Lindholm af baronesse Marianne Von Plessen, et barnebarn til baron Viktor Von Plessen, og baronessen er bosat på Lindholm Gods, som ligger tæt på Roskilde. Øen er nu købt af et konsortium.

Efter at skovfogeden var blevet enkemand, gik der vist ikke så mange år før mor og skovfogeden var blevet gift.

Efter giftermålet blev Marie Rasmussen mor for tre af skovfogedens børn, som han havde fået sammen med den kone, som så døde. Alle tre børn var på det tidspunkt teenager.

Asta, havde jeg kun kendt som *alenedame*. Asta boede inde på Bellahøj ved København.

Clara var gift med onkel Albert, som var chef for Baltica Forsikringsselskab i Helsingør. Tante Clara og onkel Albert boede oppe på Kongevejen i Helsingør, og i starten havde onkel Albert også sit kontor hjemme i egen bolig, jeg havde været på efterårsferie hos Clara og Albert og vi var flere gange med båden til Helsingborg for at købe chokolade.

Willemoes boede her i Sønderby, oppe hvor frk. Albrechtsen boede. Willemoes var byens tømrermester, var gift med Esther, og sammen fik de tre børn.

Frøken Signe Thomsen

Så vil jeg fortælle lidt om frk. Signe Thomsen. Frk. Thomsen boede i gavllejligheden i stuen, der vender ud imod haven. Frk. Thomsen havde en stor stue samt et soveværelse.

Frk. Thomsen fik sin mad bragt ind i *privaten* hver dag. Frk. Thomsen fik samme retter som os voksne og børn. Det var vist en af-

Billede fra Det gamle Børnehjem 1920
Til venstre ses frk. Signe Thomsen

tale indimellem frk. Thomsen og mor, at frk. Thomsen måtte blive boende i al den tid, som frk. Thomsen levede.

Frk. Signe Thomsen var en rigtig sød gammel dame, jeg mener, hun var omkring 85 år,

da jeg kom til Sønderby.

Der var ikke toilet i privaten, så frk. Thomsen måtte bruge vores bad og toilet; når frk. Thomsen gik derud *pruttede* hun næsten altid, så vi var ikke bedre end andre, derfor kaldte vi frk. Thomsen for *prutmormor*.

Frk. Signe Thomsen blev vist omkring 90 år gammel.

Skovfogeden på Børnehjemmet

Efter frk Signe Thomsen's bortgang inddrog mor frk. Thomsen's stue og soveværelse til sin egen private residens.

Da jeg kom til Sønderby, var skovfogeden flyttet ind på børnehjemmet; skovfogeden og mor havde sammen en stor stue samt et soveværelse ovenpå.

Skovfogeden blev syg godt et par år efter jeg ankom til børnehjemmet, og jeg blev ret hurtigt knyttet til skovfogeden.

Ude ved Østskoven, faktisk lige overfor skovfogedboligen havde skovfogeden og børnehjemmet en ca. én tønde land jord, som vi satte til med kartofler, og dette var altså en langsommelig affære.

Først skulle der graves et hul til kartofflen, så jord over, et hul mere, og sådant gik hele dagen, (én tønde land er ca. 5.500 m²), så der kunne blive til mange kartofler.

Når man var med skovfogeden, skulle alting gøres godt og grundigt, men jeg lærte også meget om Østskoven, det var trods alt her skovfogeden havde arbejdet det meste af sit liv, så han kendte skoven som var det hans bukselomme; jeg fik meget at vide om rådyrene, fuglene og juletræerne, som der var mange af.

Når vi kørte inde fra Sønderby og ud til jordlodden, kørte skovfogeden i sin Opel Rekord 1958. Og det var sjældent at bilen kom op på mere end ca. 30 - 40 km/timen.

Vi børn der var med ude og hjælpe, cyklede derud, og nogle gange kunne vi faktisk overhale skovfogeden, men jeg tror nu også, at skovfogeden var omkring 80 år, og skovfogeden kørte kun ud til skoven, han kørte hverken til Frederikssund eller op til Skibby.

Efter godt to år blev skovfogeden syg og i næsten ét år forblev skovfogeden sengeliggende.

Det var sådan, at skovfogeden fik flyttet sin seng ind i dagligstuen ovenpå, så havde skovfogeden udsigten ud til hans elskede skov, hvor han trods alt havde viet næsten hele sit liv.

På sin vis var det vel hos skovfogeden, jeg startede med sygehjælpergerning. Min hjælp hos skovfogeden bestod i, at jeg bragte morgenbakken med kaffe, ét stykke franskbrød, et glas vand samt skovfogedens smertestillende tablet, Ketogan. Skovfogeden fik to om morgenen, to om middagen og to om aftenen.

Skovfogeden led af noget så simpelt som nyresten, men skovfogeden ønskede ikke at få opereret nyrestenene ud, til sidst oplevede jeg kun skovfogeden fra sin seng.

Egentlig vidste jeg ikke, om skovfogeden havde en mere alvorlig sygdom end nyresten og det var nok også godt det samme for os begge to.

Jeg havde til opgave at sætte skovfogeden godt op i sengen, anrette morgen-/middags- og aftenbakken samt at sørge for at skovfogeden fik sine smertestillende tabletter.

Skovfogeden sov stille og fredeligt ind en vinterdag i 1963, og alle skovfogedens børn og svigerbørn var hos skovfogeden til det sidste. Skovfogeden blev efterfølgende begravet nede fra Selsø kirke.

Og efter at skovfogeden var blevet begravet og der var faldet ro om dødsfaldet, som nu nok var forventet eftersom skovfogeden var blevet mere syg her efter julen.

Mor fik skovfogedens værelse oppe på 1.ste sal indrettet til hendes eget private hjem, heroppe fik mor en flot dagligstue.

Ole – Moster – Tuds – Ella

Ole moster, Anne-Marie Olesen, senere gift Andersen.

Jeg ved egentlig ikke hvornår Ole blev ansat på børnehjemmet, jeg ved kun at Ole var ude fra Vestjylland, omkring Ringkøbing-egnen, og derude havde Ole en bror boende som så Ole besøgte ind imellem.

Men da jeg ankom på børnehjemmet boede Ole her; Ole boede lige indenfor hovedindgangen; lige inden for til venstre havde Ole sin stue.

Bodil - Ina - Esther - Nagel og Kaja

Frk. Olesen og Lars-Peter spillede kort med landmandsparret Erik og Erna Mortensen hver 14. dag.

I 1963 eller i starten af 1964 fortalte Ole, at Lars-Peter havde friet til Ole, så de besluttede sig for at blive gift nede i Selsø Kirke, så nu blev Ole udskiftet til moster.

Moster fortsatte med at passe os indtil børnehjemmet lukkede i sommeren 1969.

Lars-Peter døde efter alvorlig sygdom om-

Ella og Jytte- Ellas datter

kring 1984, og moster døde godt ½ år efter, også efter alvorlig sygdom.

Fru Ulla Matulsky, *Tuds*, var ansat på børnehjemmet før jeg ankom. *Tuds* styrede køkkenet med myndig og ikke mindst med kærlig hånd, og det skal da lige indføres, at vi børn var flinke til at hjælpe *Tuds*. *Tuds* havde vi børn det rigtigt godt med.

Tuds var gift med Stanislaw Matulsky, som var skovarbejder ude i Østskov. Hr og fru Matulsky havde en søn Ole, som jeg gik i klasse med hende i Skuldelev Skole. Familien boede nede ad skovvejen mod Østskov. Efter at have arbejdet på børnehjemmet i nogle år, fik *Tuds* arbejde nede i Frederikssund. I dag bor Ole ude ved Skovbroen i Østskov. Ella Olsen fik arbejde nede hos os efter at *Tuds* var stoppet, og Ella var nu også god til at holde styr på køkkenet og ikke mindst på os unger, hvis mor var ovre hos en af landmændene eller på venindebesøg, så passede Ella på os. Jeg tror at Ella døde omkring 1980.

På et tidspunkt, jeg tror omkring 1963, da blev Åse og Erik ansat, de var ægtefolk, Åse arbejdede i køkkenet. Og Erik var *den praktiske gris*, en slags pedel; Erik gik og reparerede små ting på hjemmet i det daglige. Erik malede, tapetserede og ind imellem passede Erik også den store urtehave, ligeledes så Erik og Åse efter os børn, når mor var en tur i byen.

Erik havde selv været barn her på børnehjemmet, omkring i 1940-erne. Erik var på det tidspunkt den ældste af de gamle børn, som jeg kendte.

I den tid, hvor jeg var på børnehjemmet, havde mor unge piger ansat på skift, altså een af gangen.

Vi havde blandt andet en skøn pige over fra Jylland, pigen blev ansat til rengøring og så til at stimulere os børn.

Pigen hed Bodil og Bodil var vel ansat her i omtrent tre år. På et tidspunkt en lørdag aften fik jeg lov til at tage med Bodil til bal over på Skuldelev kro. For øvrigt traf Bodil sin senere tilkomne mand, Jørgen Hecmann. Heckmannn familien var nok den familie, der havde den største og driftigste gård her i Sønderby.

Jeg var på besøg i Sønderby vel omkring 2003, og da så jeg, at gården var lavet om til bondegårdsferie. Gården hedder *Agnesgård*.

Bodil og Jørgen flyttede lige uden for Sønderby på vej over til Østby, og her har de et lille husmandssted.

Esther Nagel var en kort tid ansat også til rengøring og pasning af os, når mor ikke var hjemme. Esther Nagel var her kun en kort tid, så jeg nåede ikke at kende Esther Nagel så godt, men jeg kan da huske at Esther Nagel boede over i skovfogedhuset som Åse og Erik havde moderniseret; senere flyttede Kurt og Anne-Mette her over i skovfogedhuset. Ina Wammen blev ansat lige efter at Bodil var blevet gift med Jørgen og de herefter var flyttet ned i husmandsstedet. Ina Wammen kom også fra Jylland eller rettere fra Ry mellem Skanderborg og Silkeborg. Ina havde samme job som de andre piger. Ina Wammen var en meget stille pige, men ellers god til at være sammen med os, senere tog Ina Wammen

igen over til Jylland, hvor Ina blev uddannet til pædagog.

Kaja Sørensen kom også over fra Jylland, (jeg tror nu mor var glad for piger som kom fra Jylland, de var nu nok mere stabile pigerne ovre fra Jylland eller var de det?); pigerne som var ansat her på børnehjemmet boede også hér, så de kunne høre efter os, når vi var gået til ro.

Kaja var utrolig god til at aktivere os, og Kaja ville hellere end gerne selv være med til alle de forskellige lege, som hun fandt på.

Kaja blev på børnehjemmet til mor lukkede det den 1. juni 1969.

For øvrigt var Kaja med til at lave afskeds-sangen fra os børn til mors afskedsfest. Kaja er nu pædagog i Århus.

De Børn, som havde været på Børnehjemmet

Først vil jeg skrive lidt om de børn som havde været på børnehjemmet før jeg kom.

En af drengene, som kom meget på besøg var urmager Bent. Bent Larsen boede inde i København. Jeg tror at Bent havde en urmagerforretning inde i København. Jeg har siden hørt fra John, at Bent blev kørt ned af en bil på Solkysten nede i Spanien, for godt et par år siden (2000) og døde dernede.

Bjørn var indkaldt til militæret, da jeg ankom i 1960, og jeg kan ikke huske, om det var før eller efter militæret, at Bjørn blev uddannet til lærergerningen, men i alt tilfælde arbejdede Bjørn en tid som lærer oppe på Grønland. Bjørn havde købt sig et hus nede i Sønderjylland, når han nu en dag skulle trække sig tilbage; om ikke andet havde Bjørn jo et hus når han var hjemme på ferie fra Grønland.

Bjørn er i dag gået på pension og har bosat på Harrebakkens jorde, på Mågevej ud imod Bryggen i Sønderby sammen med sin kone Magna, som er social- og sundhedshjælper. Bjørn kom på hjemmet i 1946.

Jørgen og Tonna, (Tonna er søster til Lise, John og Flemming), de boede en tid ovre i Jyllinge, her var Jørgen bager, men han fik mel-allergi, så han kunne ikke fortsætte inde for dette fag, Jørgen og Tonna flyttede over til Jylland, hvor Jørgen kom til at arbejde med noget helt andet. Tonna er skilt fra Jørgen,

men gift igen med Kurt og bor oppe ved Hals i Jylland. Tonna kom på hjemmet i 1951.

Og så Lise som jeg rigtigt har lært at kende under vores børnehjemstræf, er søster til John Flemming og Tonna.

Ole Lütjohan havde noget familie boende nede på skovvejen, her i Sønderby, men han boede alligevel en tid på børnehjemmet. Ole hed Ole Willumsen da han boede her i Sønderby, men skiftede efternavnet ud til Lütjohan.

Ole rejste ind til København, hvor han arbejder indenfor modebranchen.

Tove Jørgensen var en kort tid ung pige i huset her hos mor. Tove havde været på børnehjemmet i mange år før jeg kom. Tove tog senere ind til København, hvor hun blev gift. Og jeg tror, at Tove fik 2-3 børn og det er vist

Sonja Rilfer & Jørgen Arentoft

inde på Bellahøj, at Tove bor nu.

Tove kom tit og besøgte os både de voksne og os børn.

Og så er der Marianne, som jeg ikke kendte så meget ud over hun også tit kom og besøgte os, men Marianne var i mange år gift med Rolf. Rolf havde været i lære ovre hos Brugs-Kristian i Østby Brugs, det var her jeg senere kom i lære.

I dag bor Marianne oppe i Nykøbing Sj. og arbejder som Social- og Sundheds Assistent. Marianne ankom på hjemmet i 1946.

Og nu de piger og drenge som jeg voksede op med

Som indledning vil jeg lige tilføje, at de fleste børn, der boede på børnehjemmet, var forældreløse børn, jeg tror vi var en 3 til 4 børn, som havde en far - mor eller begge.

John kom fra Frederikssund, han havde også en bror (Flemming og to søstre Tonna og Lise), de havde også været på børnehjemmet. Jeg tror at John var omkring 15-16 år da jeg ankom. Efter skolen, kom John i lære som smed hos Kvist, smeden i Sønderby.

John har altid boet i Sønderby, han giftede sig med Gitte; Gitte gik jeg i klasse med fra 5 klasse og til 9. klasse; Gitte har en søster der hedder Susanne, Susanne er bioanalytiker i Hillerød, og der bor hun også.

Gitte og Susanne boede oppe i den hvide villa, overfor den *Runde* en tid.

John og Gitte har 3 børn, og de har bygget hus, dér hvor Thomas Thomsen boede, nede ad skovvejen, og der hvor der gik en sti ud til bryggen.

John kom på hjemmet i 1951, ligesom Flemming.

Og så Flemming Johns bror, han var på alder med mig, og vi gik i klasse sammen; Flemming gik ud af 8 kl. og kom så i lære som klejnsmed i Frederikssund. Flemming blev gift med Sanne og de fik 2 børn, de bosatte sig i Frederikssund

Der var en hel del børn, som jeg ikke kendte, men har lært at kende på de træf, som vi har én gang om året; det er Conny Mathiasen, kom i 1942, Elin Bonde kom i 1946, Laila Rasmussen kom i 1944, Hanne Flenø kom i 1953, Hans Ove (Jabina), Jørgen og Kirsten Rieck kom i 1944.

Niels var ca. fire yngre end mig, meget rødhåret, så derfor var det meget nærliggende at Niels Scrøder kom til at hedde *Røde*.

Niels kom inde fra Rådvad ved Lundtofte uden for Kongens Lyngby.

Niels rejste hjem til sin familie efter godt og vel to år her på børnehjemmet.

Jan Uffe Schjødt Hansen stiftede jeg ganske kort bekendtskab med. Jeg mener, at Jan var her på børnehjemmet i godt tre år, efter at jeg var ankommet. Jan var vist nok to år yngre end mig. Jan kom oppe fra Hillerød.

I dag er Jan gift med Rita og bosat nede i Sønderborg. Jan og Rita var med til børnehjemstræf her i september 2005. Jan fortalte mig, at han var uddannet både tjener og kok. Men i dag er Jan og Rita ved malerfaget. Jeg mener, at de i dag har tre børn.

Steen Glisberg ankom først til børnehjemmet omkring 1963, Steen var vel et par år yngre end mig; jeg tror at Steen gik ud af 8. kl. og så kom Steen i klejnsmedelære nede i Frederikssund.

Steen rejste fra Sønderby i 1969, da hjemmet blev lukket. Og boede ovre i Skuldelev i hele sin læretid, Steen boede hos en af hans klassekammerater; i dag er Steen gift og har 2 børn, Steens kone hedder Lissie og er sygeplejerske i Randers, og sammen bor de i Øster-Bjerregrav ved Randers. Michael, Søren og lille Lone kom inde fra Amager omkring 1965.

Herefter blev alle tre søskende flyttet op på et af børnehjemmene i Jægerspris. Jeg kom i lære henne i Østby i 1967, så jeg havde ikke så meget med de 3 søskende at gøre i selve hverdagen, men jeg passede dem; vi var eksempelvis en tur ude i Østskoven, hvor vi tit legede. Jeg kan huske, at vi unger legede derude i Østskoven. Vi havde faktisk taget hver en meter af tøjsnoren og brugt den til at lave tovbane og klatresnor. Så da mor og moster skulle hænge det nyvaskede tøj op, var der 0 meter tøjsnor; så jeg måtte i Brugsen og købe 100 m ny tøjsnor.

Herefter blev alle tre søskende flyttet op til et af børnehjemmene i Jægerspris. Stiftelsen som de forskellige hjem hedder.

Oprindeligt var det Grevinde Danner som oprettede børnehjemmene omkring det 18. århundrede, og her skulle fortrinsvis bo fattige forældreløse piger fra København. Kong Frederik den 7. og Grevinde Danner, som kongen var gift med, boede det meste af deres tid sammen på Jægerspris Slot. Det var nu også mest for at være i fred for de fine i København, som håned kongen for sit ægteskab med Grevinde Danner, som havde været gift før. Grevinde Danner var oprindeligt skuespiller på Det Kongelige Teater, og dér havde kongen fået øje på den yndige skuespillerinde, hvis borgerlige navn var Louise Rasmussen. I 1970 startede jeg som kommis hos købmand Westergaard i/s oppe på hovedgaden i

Jægerspris. Det var Bent og Susie Mikkelsen, som bestyrede købmandsbutikken; egentlig tror jeg nu nok også at det var dem der havde købt forretningen af den gamle købmand Westergaard, købmand Westergaard kom kun for enten at handle eller også tror jeg hr Westergaard ordnede nogle regnskaber oppe på loftet.

Nu da jeg havde fået arbejde heroppe i Jægerspris, ja så kunne jeg tit besøge børnene ude på børnehjemmet i skoven. Jeg kunne lige starte Veloen og køre ud til børnene i skoven, det var på et af hjemmene i skoven alle tre søskende boede.

Hvad der er sket efter 1971, ved jeg ikke, jeg var igen hos købmand Westergaard, men kun indtil slutningen af februar, herefter rejste jeg over til Århus.

Knud Erik Larsen var også på alder med mig, og vi gik ligeledes i klasse sammen indtil ottende kl., jeg tror at Knud Erik ville arbejde inden for landbruget, for Knud Erik hjalp meget over hos Lars-Peter, nærmest hver dag var Knud Erik dér. Knud Erik var blandt andet rigtig dygtig til at køre med Lars-Peters to heste, også ude i marken.

Da Knud Erik holdt i skolen, fik Knud Erik arbejde inde i København, Knud Erik fik ret hurtigt kørekort, og lige derefter købte Knud-

som skulle overstås. Knud-Erik havde et lille problem, Knud Erik var ordblind, så jeg hjalp ham med at læse teoribogen op. Det skal tilføjes at Knud-Erik havde en klæbehjerne, så Knud-Erik kunne huske alt hvad der stod i bogen, og dette bevirkede, at Knud-Erik kunne klare både sin teori med vejtavler og det hele, samt selve køreprøven var heller ikke noget problem for Knud Erik for han bestod både teori og kørsel første gang han var oppe.

Knud Erik købte sig et lille hus oppe i Strædet overfor brugsen. På et tidspunkt flyttede Knud Erik fra byen, og blev gift med en pige ude på Selsø mark ved Teglværks-vejen, det var vist Karls søster som Knud blev gift med. Karl gik jeg også i klasse med på Skuldelev - Selsø Central Skole. Knud Erik blev siden enkemand og flyttede til Ejby ved Isefjorden, jeg mødtes med Knud Erik og mange andre børn på Sønderby Kro en lørdag i oktober i 2003. Det bliver forhåbentligt en god tradition, at alle vi børn hvert år mødes til børnehjemstræf.

Freddy Dan Munk var godt 2 år yngre end mig. Efter at Freddy var blevet konfirmeret fik han Oles gamle værelse lige inden for hovedindgangen, Freddy gik ud af ottende kl. og

Knud-ErikLarsen

Erik en lille bil, så det var derfor Knud-Erik kunne søge job inde i København

Jeg husker, at da Knud-Erik bestemte sig for at tage kørekort, havde han lige noget teori,

Freddy Dan Munk

herefter kom Freddy i lære oppe hos smedemester Kvist, dér hvor John også havde stået i lære. Freddy arbejdede deroppe efter skoletid. Men efter udstået læretid kom Freddy ind til militæret i vel et års tid.

Freddy fik vist en rygskaade og uddannede sig senere til teknisk tegner. På et tidspunkt traf jeg Freddy over i Marslev i nærheden af Odense. Freddy arbejdede inde i Odense, og

boede hos en enke i Marslev. Senere rejste Freddy over til København. I dag er Freddy gift med Noug-Noug og sammen har de en datter; alle tre bor ude på Amager.

Kurt Johansen var godt tre år yngre end mig. Kurt gik ud af ottende kl. fra Skuldelev Skole, og herefter kom Kurt i lære oppe hos tømrermester Willemoes (mors søn).

I dag er Kurt selvstændig tømrermester her i Sønderby. Kurt blev gift med Anne-Mette. Anne-Mette kom nede fra Frederikssund. Kurt og Anne-Mette har to børn, som er voksne i dag. Kurt og Anne-Mette bor i dag på Lars-Peters og mosters gård, som ligger overfor børnehjemmet på Skovvejen.

Birger var på børnehjemmet en kort tid, mener jeg at kunne huske. Jeg husker ikke Birger, da han og jeg egentlig ikke var så meget sammen, og jeg mener, at Birger rejste væk efter et kort ophold på børnehjemmet. Og er i dag bosiddende i Holbæk.

Benny og Bøje Lindner, de var to brødre, som kom inde fra Lundtofte ved Kongens Lyngby. De var begge her på børnehjemmet i godt og vel to år omkring 1966-67. Begge rejste vist op til Hundested, og jeg mener at begge var med til mors afskedsfest, ellers ved jeg ikke noget om de to brødre.

Mit værelse fungerede også som flugtvej-

Kurt Johansen

se, og det betød:

At hvis Flemming engang imellem inviterede Sonja ud, så foregik turen ud gennem mit vindue, og som regel var det altså også samme vej, at Sonja vendte hjem igen.

En gang havde gårdejer Erik Mortensen stået og set, at Sonja var hoppet ind ad vinduet

igen, så næste dags morgen spurgte Erik mor, om hendes børn var på tur om natten. Vi fik dette lille optrin glattet ud ved at fortælle mor, at jeg havde tabt noget ud af vinduet, og så blev jeg jo nød til at hente det jeg havde tabt, og mor syntes at det var helt i orden, at jeg hentede det, der var tabt. Mor vidste i øvrigt godt, at Sonja og jeg sad og hørte dette herrens moderne larmende pop musik i radioen om aftenen – *Radio Luxembourg*.

Mor havde sagt til Sonja, at hvis hun ville øve sig flittigt på klaverspil hver dag samt træne sin sangstemme. (Sonja sang og spillede utroligt godt på klaver så det var helt oplagt at Sonja skulle på konservatoriet, når hun var færdig med 3. real). Mor lovede Sonja, at ville hun gå musikvejen, ville mor betale udannelsen på konservatoriet.

Da Sonja var gået ud af 8. kl. på Skuldelev Selsø Centralskole fortsatte hun oppe på Skibby skole, hvor hun kom i 1. ste real. Sonja fortsatte lige indtil hun skulle op til den afsluttende eksamen i 3. real, da sprang Sonja fra og ikke ti vilde heste kunne få hende til eksamensbordet. Hvorfor fandt jeg aldrig ud af, men åbenbart var Sonja blevet rigtigt godt skoletræt. Så Sonja valgte at gå ud af 3. real uden eksamen; man kan vel kalde de 3 år for spildt tid.

Egentlig troede mor fuldt og fast på, at Sonja bare skulle have en lille pause og så peppes op så hun var klar til den afsluttende eksamen, - men nej!!!

Så da Sonja havde holdt 6-7 ugers ferie, valgte hun at komme i huset oppe hos dr. Dahl i Skibby (dr. Dahl var huslæge på børnehjemmet). Når dr. Dahl havde ferie, vikarierede dr. Boesgaard, som også boede i Skibby.

Hvad der skete med Sonja, ja det var desværre ret kedeligt, for hos dr. Dahl kom hun ud i noget misbrug. Og vi drenge/piger fra børnehjemmet kunne jo godt se, at Sonja ikke var den gamle friske Sonja, så både Freddy, Flemming, nogle af Sonjas veninder og jeg selv prøvede så godt vi nu kunne, om vi kunne få Sonja ud af sit misbrug, hun dér var havnet i, men desværre var vi åbenbart ikke dygtige nok. For øvrigt prøvede mor også.

Efter en tid hos dr. Dahl sagde Sonja sin stilling op og herefter rejste Sonja ind til Kø-

benhavn, og hvad der siden er blevet af Sonja, ja det står desværre hen i uvisse.

Alle vi unge i Sønderby både os fra børnehjemmet og byens unge var ret berørt af Sonjas forsvinden, den opvækst havde Sonja ikke fortjent og det værste ved alt dette var vel nok, at alle vi unge ikke kunne gøre noget som helst for Sonja.

Eva Yvonne konfirmationsbillede

på at drille Inge. Inge var en ret robust pige, og drillede vi hende kunne der let vanke øretæver, så vi der var mindre havde faktisk ret meget respekt for Inge. Men ellers var Inge ret flink især med at hjælpe med lektierne, hun var knaldhamrende dygtig til mange fag,

Eva Yvonne og Sonja

Eva-Yvonne. Yvonne var jo nok et par år yngre end mig, Yvonne var på børnehjemmet da jeg kom der, Yvonne var en frisk pige, altid godt humør, egentlig skulle man engang imellem tro, at Yvonne var en dreng, sådan som hun sprang rundt; hun var med på alt hvad vi drenge fandt på, og ind imellem kunne det ske, at Yvonne skvattede ned fra træerne.

Engang vi kørte rundt på karrusellen oppe på legepladsen, faldt Yvonne af i svinget med det resultat, at Eva Yvonne slog en flis af sin forand, så når vi skulle drille hinanden, fik Eva Yvonne øgenavnet *Hugtanden*. Der havde været 6 piger i den tid hvor jeg boede på børnehjemmet, men dog ikke på én gang.

En kort præsentation af pigerne på børnehjemmet; og flere af pigerne har jeg omtalt på de foregående sider.

Og nu lidt om Inge Nielsen, som var på børnehjemmet da jeg ankom. Inge var vel omkring to - tre år ældre end mig, og jeg tror at Inge gik ud af ottende kl. ikke så lang tid efter at jeg var kommet, jeg tror et par år efter ja så rejste Inge ind til København, jeg havde desværre ikke så meget kontakt med Inge, men én ting kan jeg huske, man skulle ikke finde

og var god til at læse og regne.

Så var der Tove Jørgensen, som var ung pige i huset, da jeg ankom, men Tove havde også været på hjemmet som barn her. Tove rejste efter nogen tid ind til København, hvorefter Tove blev gift. Tove har en bror der hedder Hans Ove Jabin.

Og så er der Marianne Reick, som var rejst fra hjemmet da jeg ankom. Marianne har en storebror der hedder Jørgen samt en søster der hedder Kirsten, de tre søskende kom inde fra Birkerød. Marianne blev gift med Rolf.

23 Nøglen

23-nøglen, ja så må jeg vist hellere komme ud med det, denne famøse 23-nøgle ja den nøgle passede over til forråds-kammeret, og det var her Sonja og jeg gik på rov engang imellem om aftenen og som regel efter klokken 22.00.

Sonja var ret tit nede på mit værelse, og det var tit om aftenen - især efter kl. 22.00, for vi skulle høre Radio Luxembourg, som vi fandt på mellembølgeradiokanalen, som altid begyndte sine udsendelser kl. 22.00.

En gang imellem var der bagt kage, som så blev gemt inde i forrådsammeret, men heldigvis ved hjælp af nøgle nr. 23 kunne Sonja og jeg låse os ind i kammeret og så snuppe et par stykker af den hjemmebagte kage. Andre gange var der eksempelvis sigtebrød og andre gode sager, Sonja og jeg var jo så heldige, at vi havde alle de gode sager lige her foran os. Vi lavede også te til kagen/sigtebrødet, eller hvad der nu kunne bydes på.

Faktisk undrede det os, at mor aldrig opdagede, at der var taget noget kage/brød ovre fra forrådsammeret, men det var nu nok, fordi mor først var oppe senere end de andre voksne, mor var først nede i stuen ved klokken 8.30-tiden hver morgen; kun i weekenderne var mor oppe tidligere.

Inden Yvonne blev konfirmeret, skulle Yvonne først døbes, og herefter kom Yvonne til at hedde Eva-Yvonne Jørgensen.

Eva-Yvonne gik ud af 8 kl. og ved mors hjælp kom Eva Yvonne på efterskole oppe ved Kalundborg Efterskolen, men da var Eva Yvonne stukket af og taget med toget ind til København igen; herefter gik det helt galt for Eva-Yvonne. Hjemmesygeplejerske fru Petersen fra Skuldelev adopterede Eva-Yvonne. Så Eva-Yvonne tog med kammeraterne ind til København, herinde blev Eva-Yvonne tilbudt noget hash, tror jeg nu nok det var og dermed var kimen vist lagt, for selv om fru Petersen forsøgte at hjælpe Eva-Yvonne, blandt andet hentede fru Petersen Eva-Yvonne oppe på skolen, så hun ikke tog ind til København igen.

Eva-Yvonne stoppede på efterskolen, og rejste herefter over til Århus. Jeg traf Eva Yvonne omkring 1972, og jeg må indrømme, at Eva Yvonne så utroligt ringe ud. Eva-Yvonne var ude i noget, som jeg overhovedet ikke havde forstand på, og jeg havde heller ikke en chance for på nogen måde at hjælpe Eva-Yvonne. Eva-Yvonne fortalte mig, at hun havde et lille værelse inde midt i Århus og at hun havde en god kontakt med Statshospitalet ude i Risikov. Hun havde ikke noget job, og jeg tror, at Eva-Yvonne levede det meste af tiden på gaden.

Jeg kom ikke til at møde Eva-Yvonne mere. Og efter godt et års tid 1973 så jeg en dødsannonce i Århus Stiftstidende, hvor der kort stod at Eva-Yvonne Jørgensen var afgået ved

døden, en tragisk måde at miste sit korte liv på, og så var det desværre narkotikaen der tog hende.

Da jeg havde været på børnehjemmet i godt 2 år ankom Marianne på godt seks år, hun var ret lille af sin alder, så derfor blev hun kaldt lille Marianne, hun var ret stille og genert, men ellers sød, hun var hos os i godt et år, herefter rejste hun bort igen, jeg ved ikke hvor hun bor eller hvad der er blevet af lille Marianne.

Lone var jo søster til Ejnar og Erling; Lone var den yngste, hun var vel omkring fem år da hun ankom på børnehjemmet. Og allerede efter en af de første dage Lone var ankommet, var der en af drengene, der kaldte Lone for Øgle, og det øgenavn fulgte Lone indtil hun flyttede med sine brødre op til Jægerspris i 1969.

De tre små i Jægerspris

Hos Lone, Ejnar og Erling på Stiftelsen oppe i Jægerspris.

Men Lone blev altså kaldt Øglen af os og Lone mente altså ikke, at hun var nogen øgle. Så nu ville Lone have bekræftet, at hun aldeles ikke var nogen øgle. Så Lone spurgte begge landmænd Lars-Peter og Erik Mortensen, om hun var en øgle, og begge landmænd kunne sammenstemmende bekræfte, at Lone aldeles ikke var nogen øgle.

Dette var beskrivelsen af de børn, som jeg voksede op med (boede sammen med) på børnehjemmet indtil jeg kom i lære henne i Østby Brugsforening, og indtil mor lukkede børnehjemmet i 1969.

Herefter spredtes vi for alle vinde, og desværre er det kun få, jeg har kontakt med i dag. Og alligevel her i 2003 i oktober måned blev jeg inviteret med til børnehjemstræf på Sønderby Kro. Det var meget spændende for mig i alle tilfælde, da jeg skulle mødes med de børn som var meget ældre end mig, og som jeg formodentligt ikke kendte.

Jeg vender tilbage til træffet senere!!

Hvad fik vi at spise

Var vi hjemme om middagen, var der frokost kl. 11.30, vi fik noget lunt, samt smørre-

brød, og så mælkeprodukter til. Mælk hentede vi ovre hos Erik Mortensen.

Som før omtalt stod eftermiddagsmadderne inde i *hullet* i dagligstuen, ligesom posten afleverede brevene der.

På et tidspunkt skrev jeg sammen med fire piger her fra Danmark også en pige fra Tyskland og en pige fra Liverpool i England, og det var tit, at jeg fik flere breve end mor, jeg har vel været omkring 14 år, da jeg begyndte at skrive sammen med pigerne, det var igenem *Svend V. Knudsens pennevenner* i Familiejournalen, herfra fik jeg alle de pennevenner jeg havde; pennevennerne var fra Liverpool i England, fra Berlin i Tyskland, Elly fra Hasselø Plantage ude ved Nykøbing. F. samt en pige fra Oppe-Sundby. Jeg besøgte også nogle af de piger, jeg skrev sammen med.

Det eftermiddagsbrød vi fik bestod som regel af rugbrød med krydderfedt på og så nye kartofler med purløg på. Og om vinteren var der marmelade på brødet i stedet for. Aftensmaden bestod som regel af en eller anden form for varm suppe til forret, og så en kødret med sovs og kartofler bagefter.

Om onsdagen var det fiskedag, og der var altså ikke ret mange af os børn der glædede os til onsdag, man må tilstå, at det ikke var ret manges livret, det dér med fisk, men mor sagde, at vi skulle spise varieret kost og det gjorde vi så, men vi kunne nu bedst lide fiskefrikadeller.

Nogle gange fik vi også pandekager eller æbleskiver, men inden da skulle vi spise øllebrød, for mor sagde det var en god ret, inden vi skulle have æbleskiver/pandekager, nej, for vi blev godt mætte af øllebrøden, og så kunne vi jo ikke spise så mange pandekager eller æbleskiver.

Om søndagen fik vi fjerkræ af en eller anden slags, eller bøf, og til efterret fik vi budding med saftsovs eller også fik vi frugtgrød. Til aftenkaffe fik vi sigtebrød med sukker på ellers kunne vi tage marmelade eller honning på.

Den dag hvor vi havde fået pandekager eller æbleskiver, og hvis der altså var nogle tilbage fra middagen, så kunne vi tage disse til aftenkaffen, og om aftenen blev nu altid spist op. Men når hønsene ikke lagde æg mere, så blev

de slagtet og så stod det på dejlig hønsekødssuppe den aften.

Det var så lidt om den kost vi fik dagligt, meget varieret syntes vi dog alligevel.

Skærsliberen

Om sommeren fik vi så godt som hvert år besøg af en skærsliber. Han skulle slibe mors knive og sakse, men han var nu ikke så god til det, så her de sidste år fik han ikke lov til at slibe.

Men skærsliberen fik lov til at spise med os børn. Han var nu rigtig god til at fortælle historier og de var nogle gange lidt vovede og når moster syntes vi virkede lidt for nysgerrige og interesserede, blev vi jaget ud eller af sted til skolen.

Om natten sov skærsliberen over på Lars Peters halmloft. Og så kom han over til os og spiste, morgen, frokost og nogle gange også aftensmad.

Den næste dag drog han videre omkring i oplandet.

Opgaver og pligter for os børn

Selvom vi i realiteten kun var én stor familie, havde vi godt nok nogle pligter og opgaver, der dagligt skulle udføres af os børn.

Og selvom de opgaver vi havde engang imellem var som man siger på godt jysk, det var træls arbejde, men alligevel kunne vi nu godt se, at mor og moster ikke altid selv kunne klare alting selv, så derfor måtte vi børn hjælpe lidt til både inde og udenfor.

Arbejdsfordelingen

Vi var selv med til arbejdsfordelingsmøder. Det var som regel mor, men også moster, der var med, når vi skulle blive enige om det næste halve års arbejdsprogram.

Kunne vi ikke blive enige, bestemte mor eller moster, hvem der skulle udføre arbejdet.

Egentligt var vi ikke særlig kedede af at have de forskellige pligter. Det var kun hvis vi var midt i en eller anden form for leg og så skulle

ind. Det var irriterende. Men sådan er det også for de unge i dag.

Morgenbordet

En af vores første opgaver om morgenen, var at dække bordet samt at få hentet brød og mælkeprodukter ude fra forråds-kammeret. Vi skulle også holde øje med havregrøden, røre i gryden engang imellem, så grøden ikke brændte på.

Vi var 3 til 4 børn til at klare morgenopgaverne.

Da godt 2 til 3 af os børn/unge skulle med skolebussen kl. 07.30, slap vi for morgenopvasken.

Aftenbordet

Til aften ved 17.30 tiden skulle vi dække aftenbordet til os 13 børn samt 3-4 voksne, og vi fik altid 2-retters aftensmad, og vi spiste altid kl. 18.00.

Opvasken

Efter aftensmaden, inden vi igen skulle ud og lege, var der lige en lille opvask, der skulle overstås. Vi var 4 til 5 børn til at klare opvasken.

En der skyllede alt det snavsede af, derefter vaske alt det skyllede af, som skulle vaskes i varmt sæbevand, og vi brugte altid for meget Nurén, det hele boblede altid, som højt skum. En til at tørre af med karklud, (for at vi ikke skulle bruge for mange viskestykker), men det var nu tit sådant, når vi tørrede med karklud, glemte vi tit at vride karkluden, derfor brugte vi så alligevel alt for mange viskestykker inden vi var blevet færdig med opvasken. Egentlig sagde mor aldrig noget til vores store forbrug, for hovedsagen var jo at opvasken blev klaret.

Til sidst var der 1 til 2 børn, der satte alt det rene på plads i skabe og skuffer.

Vi skiftedes hver dag til at skylle af, vaske alt rent, tørre med karklud, tørre med viskestykke og så sætte alt på plads. Det ene hold kørte en uge, herefter var det 4 til 5 nye, der klarede opvasken for den næste uge.

Blikket set indefra

For os var det nu alligevel rimeligt let at vaske vores porcelæn op, for det porcelæn, vi spiste af var lavet af rustfrit stål.

Både vores dybe og flade tallerkener var af rustfrit stål. Der lå en stålwarefabrik ovre i Skuldelev, der hed Bjørn's Metalwarefabrik, ja og monstro om mor havde aktier i den fabrik, eller også kunne det være, at mor havde fået et godt tilbud af Bjørn, for næsten alt hvad vi havde i køkkenet var fremstillet af rustfrit stål!!

Direktøren for Bjørn's Metalwarefabrik hed Bjørn, ja det er hans navn; Bjørn sad i Skuldelev Selsø Sogneråd omkring 1966, da gik jeg i 9. kl. og vi havde lærer Henrik Skals til orientering, og vi skulle prøve at overvære et sognerådsmøde; i rådet sad der blandt andet landmænd og nogle fra civile erhverv samt direktør Bjørn. Møderne var ikke så lange, og efter det ordinære møde var der lukket møde, hvor vi ikke måtte være med, og det blev sagt dengang, at så kom kortene og de fede cigarer frem samt en lille én til kaffen, tror vi nu nok!!!

Når jeg selv ser tilbage i bakspejlet, var der egentlig ingen af os børn der tænkte på at vi altid spiste af rustfrit stål, også selvom nogle af de nye børn, - de børn der kun var på børnehjemmet i 2 til 3 år, kaldte staltallerkernerne for hundetrug, dette ignorerede vi gamle børn for vi tænkte jo aldrig over det porcelæn vi spiste af!!!

Vi havde da også den fordel, når vi vaskede op, var der som regel meget lidt der kunne gå i stykker eller blive skåret, det der højest kunne ske var at en tallerken kunne få lidt buler i bunden, især var det de dybe tallerkener der blev bulede, det var ikke så let at få øje på, som det var, når det var de flade tallerkener, der blev bulede.

Skopudsningen

For resten havde vi da også lige en gang skopudsning, der skulle overstås, og det var alle vi skoleelevers sko, der skulle være pudsede, så de var klar til næste dag, når vi skulle i skole. Vi var to, der først skulle børste snavsset/mudderet af skoene, og så derefter skulle

skoene pudses, også under sålen. En gned skosvæerte på skoene, den anden pudsede skoene, sammen satte vi så skoene ind i vores skorum. Vi gik i skole fra mandag og til lørdag, så alle seks dage skulle vi pudse skoene, nogle gange håbede vi på at det var regnvejrr, for så skulle vi have gummistøvler på, og så var vi også fri for at pudse sko, for skoene stod jo inde hele den regnfulde dag. Nå vi havde pudset skoene, kom mor på ekspedition. Hun kiggede skoene efter også under sålerne. Var hun ikke tilfreds så var det bare om igen.

Legepladsen og arealerne rundt omkring børnehjemmet

Vi skulle feje legepladsen en gang om ugen, og det var altid lørdag eftermiddag efter vi var kommet hjem fra skole. Udenfor legepladsen lå der løst grus, som skulle rives, og så havde vi en lille plæne i baghaven, som vi skulle slå; dengang havde vi ikke motorklipper, så det foregik med en plæneklipper med rugbrøds-motor - nemlig os børn/unge.

Borddækning / opvasken

De børn der dækkede bord i den ene uge skulle så vaske op i den anden uge, og vi var jo en 3 til 4 om opvasken, den næste uge skiftede vi så om, så var de os der dækkede bord.

Når jeg ikke har regnet alle os børn med i arbejdsfordelingen, så er der to grunde.! Den ene grund var at tre til fire af børnene kun var 4-6 år. Den anden grund var, at to af drengene var i lære, så i sagens natur var de fritaget fra pligterne.

Græsset

Plænen der hørte med til børnehjemmet, var kun på ca. 300 m² til 400 m², og selv om vi kun havde en håndskubbe-plæneklipper tog det faktisk ikke ret langt tid at klippe græsset, og der var nu egentlig ingen af os, der var kedde af at slå græs.

Kalkning af hele børnehjemmet samt tjæring af sokkelgrunden

Børnehjemmet var tolænget med nogle ekstra tilbygninger, og husene var i to etager samt med kælder i den ene fløj; egentlig var der nu en fløj i tre etager, der hvor vores værelser lå.

Der var faktisk konfirmation hvert år, efter at jeg var ankommet til Sønderby. Så inden konfirmationsfesten var vi 3 til fire såkaldte voksne - vi var vel 14 - 15 år dengang.

Vi brugte 2 til 3 dage på at først kalke hele børnehjemmet og så derefter skulle soklen tjæres hele vejen rundt, men bagefter, når det hele var overstået, så så hele hjemmet altså også flot ud, soklen var den værste at have med at gøre, for det var ret vigtigt at holde den vandrette linie, for det ikke skulle se skævt ud.

Bliktaget

Vi havde jo et stort grønt bliktag, som dækkede køkkenet på den ene side, og mors soveværelse og pigeværelserne på den anden side. Dette hersens bliktag skulle vi store så male hvert andet år, og vi var som regel fire drenge til det.

Et år var jeg med sammen med en af de andre drenge, og jeg tror det var Flemming, og vi skulle så i gang.

Og vi syntes begge, at vi havde fundet verdens mest geniale ide. Vi skulle jo male taget på begge sider, derfor blev vi hurtigt enige om, at dette arbejde måtte kunne klares hurtigt og let, vi fik fat i et tykt reb, og bandt det om vores maver. Så gik jeg om på den ene side af taget og Flemming på den anden side, og så gik vi i gang med vores geniale plan!!!

Ideen var at når jeg malede den ene stribe af bliktaget, gik jeg opad taget, Flemming gik så nedad bliktaget omme på den anden side, medens han malede nedad bliktaget, og sådan fortsatte vi op og ned med malerkostene.

Det gik faktisk rigtigt godt med at få malet taget, men vi havde glemt at se på taget indimellem, mor fik i stedet øje på vores forehavende, og hele taget var fyldt med helligdage, så var der kun én ting, - om igen, uden

reb, og så malede Flemming og jeg fra den samme tagside, og så blev taget alligevel ret flot, vi blev da i alt tilfælde rost for vores arbejde, men ikke for vores gode opfindelse.

Høsegården

Her til børnehjemmet havde vi en rimelig stor høsegård, så lå for enden af hjemmet, bagved skovfogedboligen; inde i høsegården var der en stor firkantet køkkenmødding, om ikke andet fik hønsene da meget glæde af al det køkkenaffald, som blev smidt heri.

Høsegården var omkranset af et højt hegn, dette hegn skulle også males omkring hver 3-4 år, og hegnet blev ret rustent, men alligevel skulle hegnet males med en eller anden form for sølvfarve. Hegnet var ca. 3 meter højt, så vi måtte jo op på en høj stige. Når vi malede hegnet blev vel det halve af sølvmalingen spildt ned i høsegården.

Vi var nu glade for, at hønsene gik og pirkede i jorden, hedder det vist nok; hønsene fandt mange orm i jorden, og efter at vi havde malet hegnet, tror vi nu nok at hønsene fik mange sølvorm!!!

Når man snakker om salmonella i dag, var det utroligt, at vi aldrig blev forgiftet efter at vi både spiste æggene og hønsene, også selv om de var fyldt med sølvfarvede orme ind imellem.

Vi syntes nu det var godt, at hønsene gik og skrabede i jorden imens vi malede, for så opdagede mor aldrig hvor meget sølvfarve vi spildte, men selv om vi spildte meget, blev hegnet ret pænt, så holdt det da et par år eller tre igen.

Halsflugningen

Når jeg alligevel skriver om vores maling af høsehegnet, vil jeg nu også fortælle om, hvordan skovfogeden aflivede de høns vi skulle bruge til middagen.

Det var altid skovfogeden, - i den tid hvor skovfogeden var rask, som aflivede hønsene.

Skovfogeden eller en af os unger fangede en høne, skovfogeden slog hønen bevidstløs ved at slå hovedet ind på en huggeblok, herefter svingede skovfogeden øksen, og så herefter sagde skovfogeden; slip hønen, det var en af os børn der holdt hønen inden hovedafbrydel-

sen, herefter rendte hønen kort rundt i høsegården uden hoved, men med halsen gående op og ned, og skovfogeden morede sig hver gang, vi syntes nu det var synd for hønen, men faktisk var den jo død.

De gange hvor vi ikke var hjemme for at hjælpe med at fange hønen og aflive den, så kunne skovfogeden alligevel selv klare at fange hønen og aflive den også. Når skovfogeden halshuggede hønen, holdt han den godt nok til den var helt stille, jeg tror det var for at drille os børn, når hønen rendte rundt uden hoved.

Forretningerne i Sønderby

Nu og da var vi nød til at købe lidt ind, selvom vi på børnehjemmet var ret selvforsynende med blandt andet grøntsager og frugt; vi havde en stor urtehave ved børnehjemmet.

I Sønderby havde vi en købmand, der hed Brix-Petersen, hvor hans kone også hjalp til; butikken lå lige overfor Smedegård, dér hvor den lokale sparekassebestyrer Henry Jørgensen boede. Men desværre er købmandsbutikken lukket i dag.

Brugsen lå lige overfor sognefogedens gård, brugsuddeleren hed Hindse-Nielsen og jeg gik i klasse med uddelerparrets søn Birger. Brugsen er blevet lukket her i år (2005) og i stedet for er der åbnet en Spar Kvik Købmand.

Blev vi børn her i byen lidt sliksyge, havde vi da heldigvis fru Mikkelsen, vi kaldte hende for *Mikkeline*; hun var en meget sød ældre dame, der havde det lille bagerudsalg, man kunne nemlig også købe franskbrød, sigtebrød, rugbrød og forskellige søde kager her. Det var bageren i Skibby, der leverede brød til den her lille butik, som vi så kunne købe her hos fru Mikkelsen.

Bagerbilen fra Skibby

Lørdag, tirsdag og torsdag mener jeg det var, at bagerbilen kørte oppe fra Skibby og så rundt her i Sønderby, det var som regel ved ca. 19.30 tiden, at bilen holdt her ved børnehjemmet; vi købte franskbrød, sigtebrød og rugbrød og var vi heldige så om lørdagen faldt der lidt kage af til aftenkaffen.

Slagteren henne fra Skuldelev.

Eftersom der var 6 kilometer over til Skuldelev, kørte vi aldrig derover for at købe slagtervarer.

I stedet for kom slagterbilen én gang ugentligt rundt til kunderne her i byen, og det var blandt andet til os her på børnehjemmet.

Fiskemanden

Fiskebilen kom her til byen om onsdagen, året rundt, og faktisk var der nu ikke ret mange af os, der ligefrem glædede os til at skulle spise fisk om aftenen, det eneste vi nu godt kunne lide var fiskefrikadellerne.

Månedsbetaling

Når vi var oppe og købe ind i brugsen havde vi den sorte kontrabog med, og når vi handlede oppe hos købmanden havde vi den røde kontrabog med; vi havde også en kontrabog hos bageren, men den regning betalte mor, når bageren kom ind med brød op til den første i måneden.

Når slagterbilen og fiskemanden kom, blev der betalt kontant, altså ingen bog hos dem.

Men så sidst på måneden skulle vi afregne oppe hos brugsuddeleren samt oppe hos købmanden, og det var næsten altid én af os store, der blev sendt op for at betale regningen fra kontrabøgerne.

Når vi betalte oppe hos købmanden, fik vi altid et kræmmerhus bolcher; købmandens kone gav os også et kræmmerhus bolcher, men der var bare lige den hage ved det, at købmandsfruens hånd var ret lille, og købmandens hånd var altså en hel del større, og dette var vi nu hurtige til at finde ud af.

Så hvis købmanden var optaget af en ekspedition, og det var købmandens frue, der ekspederede os, sagde vi til fru, at vi gerne ville vente, og så tale med købmanden, når han var ledig.

Eller også ventede vi udenfor forretningen og kikkede så ind igennem forretningsvinduet, og når vi så kunne se, at nu var købmanden ikke optaget af ekspedition, så skyndte vi

os ind med den røde kontrabog og betalte for den pågældende måned.

Det var faktisk først, da vi var omkring 16-17 år, at vi fortalte købmandens kone, hvorfor vi helst ville ekspederes af købmanden selv, og det var jo selvfølgelig, fordi købmanden havde den største hånd, når vi nu fik det kræmmerhus bolcher, det morede vi os nu stadigvæk over, når vi mødes til børnehjemstræf.

Oppe hos brugsmanden faldt der nu ikke meget af, vi betalte vores sorte kontrabog til tiden, brugsmanden fik sine penge, og sådant var det.

Skibbyhøj – Godhavn – Flakkebjerg

Havde vi nu lavet ulykker, været frække eller på anden måde været ret så umulige, sagde mor nogle gange til os, at hvis I ikke er ordentlige, kan I blive sendt op på Skibbyhøj, og det vidste vi var et strengt sted; vi havde overværet engang, at en bus fra Skibbyhøj kom ud til Skovbroen ved Østskov, og de store drenge skulle en tur i vandet; det foregik således, at en voksen fløjtede i en trillefløjte og så måtte de store drenge bade, og når de skulle op igen foregik det igen med et fløjt i trillefløjten; og så var det op og tørre sig og så på to geledder af sted ind i bussen og så retur til Skibbyhøj; på den anden side sagde mor, at vi måtte hellere komme op til Godhavn ved Hundested, for Skibbyhøj lå for tæt på Sønderby, og så ville vi nok stikke af hjem til børnehjemmet i Sønderby.

Godhavn fik vi at vide, at det var et sted de rigtige slemme drenge blev sendt hen.

Godhavn lå oppe ved Hundested og Tisvildeleje, og heldigvis var der vist ingen af os, der lærte stedet at kende.

Så var der drengehjemmet/skolehjemmet Flakkebjerg, som lå nede imellem Sorø og Ringsted, det var vist også et af de hårde steder, hvor i alt tilfælde de ikke alt for søde drenge blev sendt ned; vi havde så vidt jeg ved ikke nogle fra børnehjemmet, der blev sendt af sted til nogle af disse hjem.

For nogle år siden så min svigermor, Lone og jeg den gamle skole i Flakkebjerg. Her gik drengene fra drengehjemmet, en rigtig lille skummel skole med læsepulte og blækhuse.

Skolen blev vist nedlagt engang i 70-erne.

Jeg mener at kunne huske, at der på børnehjemmet ikke var lavet så grove narrestreger, at det skule være nødvendigt at sende nogle af os unger hen et andet sted, eksempelvis på et drenge eller et pigehjem.

Lommepege til os børn

Mor sagde altid, at vi var flinke til at hjælpe til med de daglige gøremål, så derfor sagde hun, at vi havde fortjent ugepengene (lommepege). Vi var 13 børn, og vi kom som før beskrevet fra forskellige kommuner i landet, og lommepengenes størrelse var forskellige fra kommune til kommune, men dette rådede mor nu bod på. lommepegeordningen blev sat helt efter en nøje plan nemlig efter hvor gamle vi var.

Så vi børn fik lommepege efter denne skala:

00 - 05 år fik om ugen	4 kr.
05 - 10 år	5 kr.
10 - 13 år	7 kr.
13 - 15 år	8 kr.
15 - 17 år	9 kr.
17 - 18 år	10 kr.

Og så skal det lige tilføjes, at de lommepege var mange efter 1960 - 1961 kroner, hvor vi hverken havde oms eller moms, skat eller andre afgifter.

Det var således, at nogle af landmændenes børn ude i byen slet ikke fik ugepege/lommepege, så mange af børnene i byen var ret misundelige over, at vi fik så mange lommepege, vi havde trods alt altid penge på lommen.

Også selvom det ikke var så mange penge, men for bare én krone kunne man faktisk købe 100 Pinocciokugler eller 10 pirattusser og så videre.

Vi fik lommepengene/ugepengene inde på mors kontor hver fredag eftermiddag, og ikke nok med det, vi fik lommeugepege, så skulle vi op til Henry Jørgensen, som var vores lokale sparekasséfilioldirektør her i Sønderby.

Henry Jørgensen var landmand; han havde en af de store gårde i byen, den ligger lige overfor hvor købmanden havde sin forretning; gården hedder Smedegård og ligger også lige bagved Sønderby Kro.

Oppe hos Henry Jørgensen skulle vi børn sætte det halve af vores ugeløn ind på en bankbog; altså de børn, der fik 4 kr. pr uge skulle indsætte de 2 kr. Og de børn, der fik 10 kr. pr. uge, skulle indsætte de 5 kr. på bankbogen.

Alle vi børn var rørende enige om, at det var noget pjat, at vi skulle indsætte det halve af vores ugepege på bankbøgerne hver uge, men sådant var det altså, og mor fortalte os, at det med tiden blev til mange penge, og når vi så tillige med fik tilskrevet renter en gang om året; for øvrigt vidste vi ikke, hvad de tilskrevne renter betød, men alligevel kunne vi nu godt se, at de renter betød, at vi havde flere penge stående på kontoen. Pengene på bankbogen + renter kunne vi hæve/få udbetalt, når vi var fyldt 18 år, vi kunne også vælge at fortsætte opsparingen, men det kan jeg da huske, at det var der faktisk ingen der gjorde, vi ville hellere have hævet alle de gode sparepenge.

Vi havde vores egen personlige bankbog, som Henry Jørgensen med sin fyldepen sirligt sad og skrev: *Indsat kroner* eller *tilskrevne renter* og så videre.

Faktisk er nu ret ærgerligt, at jeg ikke gemte min gamle bankbog, - men hvem tænkte på at gemme denne, når man på det tidspunkt var 16 år og bare havde noget at bruge pengene til. I dag ville det jo havde været noget af et klenodie med sådan en gammel bankbog.

Og jeg må da også give mor ret, det var faktisk mange penge, der stod på bankbogen, da jeg var 18 år, og til og med var der de tilskrevne renter hvert år, så det blev til ret mange penge.

Hvordan fik vi aftenerne til at gå om sommeren

Oppe på den *Runde*, den store plæne omme bag ved brugsen, og der hvor byens frysehus lå, heroppe spillede vi blandt andet:

- Rundbold
- Stik og langbold.
- Fodbold.

Og på legepladsen der hjemme legede vi:

- Skjul.
- Dåseskjul.
- Tagfat.

Vi kastede land. Dette foregik således, at vi lavede en stor rund ring i sandet og så fik vi hver af os aftegnet et område i ringen, som så var vores land og så råbte den, der var den: "Jeg melder krig imod" landets navn f. eks. Spanien, og så gjaldt det for os andre at løbe alt hvad remmer og tøj kunne holde. Den der meldte krig imod f. eks. Spanien, skulle fange - røre ved den person, der boede i Spanien, og så gjaldt det om at erobre et stykke af eksempelvis Spanien og det gjorde man så ved hjælp af kniven, man skulle stå på eet ben og så med kniven strege et stykke af Spanien og det stykke land havde man så erobret. Og så var det personen, der havde vundet et stykke land, der igen skulle råbe: "Jeg melder krig imod"; fik man ikke rørt den person, som man "meldte krig imod" var det den person, der så måtte melde krig imod én.

Vi hønsede, trillede med ler- eller glaskugler, og så lærte jeg de børn, der ville det, at spille terre. Vi spillede også forskellige boldspil op ad muren. Og så sjippede vi, både to ad gangen og også flere ad gangen.

Og vi hinkede, med glashinkesten, både flyver og almindelig ruder.

Var det meget varmt, gav mor os store børn lov til at tage en tur i vandet ude ved Bryggen. De mindre børn havde altid en voksen med ud til Bryggen.

Bryggen ligger ude for enden af det sommerhusområde, som hr. Kobberrød købte af gårdejer Valdemar Olsen. Denne var en efterhånden gammel mand, der havde en gård, som lå lige overfor børnehjemmet lige overfor vores dagligstue, og den var efterhånden ved at være lidt faldefærdig, men o.k. Valdemar Olsen var jo også ved at være en gammel mand, så han solgte jorden fra til hr. Kobberrød.

Sommerhusområdet starter lige ved Thomas Thomsens gård, og sommerhusområdet ender ude ved bryggen ude ved Roskilde Fjord.

En gang imellem her om sommeren ankom der et omrejsende tivoli til Sønderby, deres forlystelser blev opstillet oppe på den runde plæne bag ved brugsen.

Tivoli blev der i en uges tid, så der var nu aldrig nogen tvivl om, hvor vi unge befandt os, især om aftenen, og så var det jo ret godt, hvis vi store havde lidt lommepege til brug i den uge, der var tivoli i byen.

Sommerhuset oppe ved Kulhuse

Omkring 1965 købte mor og moster et lille hyggeligt sommerhus oppe ved Kulhuse. Faktisk lå sommerhuset enten som det første eller som det sidste hus lige ud til skydearealet, som Jægersprislejren ejede alt afhængig hvor man stod i forhold til sommerhusets beliggenhed.

Ved vejen ind til sommerhuset ligger Skoven Kirke, som er bygget af træ; denne kirke brændte helt ned til grunden engang i 1990-erne, men den er heldigvis senere blevet genopført i træ igen.

Men tilbage til mors og mosters sommerhus. Vi var vel godt ti unger, som var med oppe på en lille uges ferie. Vi større børn cyklede derop fra Sønderby og op til Kulhuse, der var vel omkring 25 kilometer derop, men det var jo sommerdage, så det rørte os ikke, de voksne og mindre børn kørte i bil derop, medbringende proviant og andet godt.

Der var ikke plads til os alle inde i sommerhuset, når vi skulle sove, så nogle af os store sov ude i telt og det var ret sjovt, vi havde en stavlygte med derud, så kunne vi ligge og læse, eller hvad vi nu ellers kunne finde på. Dengang læste man Flemming-bøger og Jan-bøger, pigerne læste Puk-bøger.

En nat listede mor eller var det nu moster, det fortalte de os aldrig, men i alt tilfælde var en af de voksne ude og hive teltplokkene op, hvilket betød at da vi vågnede, havde vi det meste af teltet nede over os; de havde også været så frække at smide en spand vand ind til os i det nedlagte telt, så det var nu godt, vi lå i soveposerne, så vi blev kun lidt våde, til gengæld var teltet ikke så tæt, så det måtte op og hænge på tørresnoren hele dagen, men så var det også tørt til aftenen, da vi gik i seng.

Vi i teltet syntes ikke at de to voksne skulle slippe fra vandgangen, så vi tog en meget våd gulvklud og lagde denne ind under lagnerne både hos mor og hos moster, og nu ventede vi bare på at høre et skrig inde fra deres soveværelse, og det gjorde vi så, og nu var den vandgang betalt!!

De der vågnede først, tog cyklen og kørte ned til købmanden for at købe nogle rundstykker og smør, og så spiste vi morgenmad og drak kaffe sammen med de voksne, og i det hele taget var det en rigtig afslappende

sommerferie både for os børn og for de voksne. Når vi havde indtaget et godt solidt morgenmåltid, hjalp vi hinanden med at gøre en god picnickurv klar, denne skulle være hele dagen, for vi opholdt os nede ved stranden hele dagen, her var der en rigtig god sandstrand. Og så var vandet meget renere end i Roskilde Fjord, både os børn og moster bade med os, mor var ikke så glad for badevand.

Vi rendte også rundt inde på skydearealet, blandt andet legede vi oppe på en gennemhullet tanks; faktisk lå der en tingest i bunden af tanken, vi turde ikke røre ved den, for vi vidste jo godt, at der kunne ligge noget farligt ammunition på arealet, så det havde vi ikke lyst til at røre ved.

Da vi fortalte mor, at vi havde været ude på skydearealet, fik vi at vide, at det var strengt forbudt at lege dér. Så vi holdt os i fremtiden fra skydearealet. Senere har jeg også erfaret, at folk er blevet slemt lemlæstet efter at have samlet ammunition op inde på skydearealet i Jægerpris, og det er også gået så galt, at nogle er døde efter at have samlet ammunition op.

Når vi var på ferie oppe i Kulhuse, tog vi det ikke så tungt med de forskellige spisetider, for når solen stod op var det jo nok ved at være morgenmadstid. Frokosten indtog vi for det meste nede på stranden.

Når solen var ved at gå ned var det så ved at være aftensmadstid og så sluttede vi af med aftenkaffe/saft og kage. For det meste var vi nu trætte allerede ved 22.00 tiden, men så var vi til gengæld også tidligt oppe næste morgen.

Vi var jo vant til, at når vi var hjemme på børnehjemmet, skulle vi altid spise på bestemte tidspunkter, så i sommerhuset var det ren afslapning, dejligt, dejligt!!!

Nu som voksen har jeg gjort det samme, når familien holder ferie, så er det af med uret og så ellers bare passe på fly- eller togtider.

Vi holdt som regel ferie i en til to uger i sommerhuset afhængigt af vejret; når vi så vendte tilbage til Sønderby, gik vi en tur op til villaen for at lege lidt med københavnerbørnene.

Film optagelse ved Sønderby

En dag lige før sommerferien skete det en eftermiddag, at der pludselig kørte en spor-

vogn igennem byen, godt nok placeret på en stor blokvogn.

Vi børn var jo meget nysgerrige, så vi cyklede alt, hvad vi kunne efter den her store blokvogn med en rigtig københavnsk sporvogn på.

Vi unger undrede os over, hvad i alverden en sporvogn skulle her ude på landet, og så i sådan en lille by som Sønderby, der hverken kunne eller skulle der overhovedet køre nogle sporvogne, så vi tænkte, der måtte være noget, et eller andet denne sporvogn skulle bruges til, så vi måtte få opklaret mysteriet.

Så af sted ned imod Selsø. Det viste sig, at blokvognen kørte ind af en sti nede ved Møllekrogen. Ca. 1 km inde af den sti lå der ligesom en slags grusgrav, som ikke blev brugt som grusgrav mere. Det var en meget høj skrænt, hvor der nede på pladsen foran vistnok skulle indspilles en film blev vi unger nu enige om.

Næste dag i det store spisefrikvarter kom der nogle fremmede mennesker på besøg her på Skuldelev Selsø Centralskole, de mennesker viste sig at være ansat og i arbejde dernede i Møllekrogen, hvor der så skulle optages en film.

De mennesker skulle bruge 10 til 12 elever drenge og piger, men det var åbenbart ikke alle, der kunne bruges. Det var elever med en bestemt højde og ligeledes måtte eleverne heller ikke være for tykke. Vi fra børnehjemmet blev altså ikke brugt i filmen, men de elever, der blev udtaget til prøveoptagelse kendte vi jo, så på en måde følte vi os alle på skolen lidt berømte, fordi nogle af eleverne skulle filmoptages.

Den første dag eleverne var nede i Møllekrogen og havde prøvet at stå foran et kamera, blev de alle 12 inviteret med op og spise med skuespillere, filmfolk samt andre medvirkende, det skete oppe på Skibby Kro, her boede en del af skuespillerne også.

Vi unger ville se, hvordan man optog film, så vi cyklede ned til Møllekrogen og så op på bakken, hvor vi lå på maven og kikkede ned på den scene, der var blevet opbygget.

Der kom en mand der hed Kaj Rash, manden var den, der sørgede for at få lavet de rigtige scener, som skulle bruges til optagelserne. Kaj Rash fortalte os, at vi godt måtte ligge deroppe og kikke på optagelserne, vi

skulle bare love at være stille og så fik vi lov til at komme ned på scenen, når der var pause.

Jeg kan huske, at skuespillerne Bodil Udsen, Lilly Broberg, Karl Stegger, Ove Sprogø samt Dirch Passer medvirkede i filmen, der var også nogle andre skuespillere, men deres navne kan jeg ikke huske lige her og nu.

Men Lilli Broberg, Karl Stegger, Bodil Udsen og Ove Sprogø gav os saft og bolcher – de var nu rigtigt flinke og sjove.

Men jeg kan dog huske en episode, da der var en pause i optagelserne, måtte vi løbe ned til skuespillerne og få deres autografer. Der var især én skuespiller, som vi blev meget skuffet over og det var Dirch Passer, han var bare så sur, da vi henvendte os til ham, sagde han bare ”væk i møgunger”, vi var forurettet!!

Siden har jeg fået at vide, at når Dirch Passer trængte til en whiskytur, var han i dagene op til en sådant tur umulig at samarbejde med, også ved optagelserne; han kunne smide rundt med ting og sager samt kunne komme med meget sure opstød til kolleger og filmfolk.

Nå men så tog Dirch Passer på tur en tre-fire dage, hvor han åbenbart skulle have en del whisky, og det hjalp åbenbart, for når så Dirch Passer mødte igen til filmoptagelser, kunne Dirch Passer udbryde; skal vi så snart i gang med optagelserne, og så var det den gamle Dirch Passer. Filmen, der blev optaget hér, hed *Vi har det jo dejligt*.

Sommerferierne i Sønderby

Flere af børnene på børnehjemmet var hjemme på ferie hos deres forældre.

Vi større børn - det vil sige, at man skulle være fyldt 13 år; vi pillede løg op oppe ved Onsved på den anden side af Skuldelev, det var en blomstergartner Arne Olsen, som havde nogle store tulipanmarker deroppe.

Vores arbejde startede kl. 07.00 og vi var færdige kl. 16.00.

Vi havde pauser fra kl. 08.30 til kl. 09.00 og igen fra kl. 12.00 til kl. 12.30 og så havde vi en lille kaffe pause fra kl. 14.45 til kl. 15.00.

Arbejdet bestod i at få pillet en masse løg op, vi unge fik af en voksen skridtet et stykke jord af og der blev sat en pind i hver ende af den fure, der var skridtet af, og inden for det område skulle vi så pille de løg op, som en traktor pløjede op. Når vi var blevet lidt øve-

de, kunne vi nå en lille pause, men blev det opdaget, skete det ret ofte, at vi bare fik et par skridt mere at pille op.

Vi lagde løgene i nogle trådkasser, som vi så rystede, når de var ved at være fulde, således at det meste jord røg ned igennem trådnettet.

Nogle gange pillede vi hyacintløg op, de var ret dyre, fortalte Arne Olsen os, de kostede 50 øre stykket, og brugte vi løg til at kaste efter hinanden, ja så var det altså fyringsgrund, og jeg selv blev faktisk fyret een gang deroppe, og det prøvede vi fleste af os unge at blive; men med en god undskyldning næste morgen blev vi genantaget, hvis vi ville love ikke at kaste med løg mere, og det lovede vi selvfølgelig, og alligevel røg der da et løg eller to igennem luften nu og da, uden at de voksne så det, - heldigvis!!!

Timelønningerne så således ud: (1963 - 64):
 Når man var 13 år var timelønnen på 7,00 kr
 14 år ..... 7,50 kr
 15 år ..... 8,00 kr
 16 år ..... 8,50 kr
 17 år ..... 9,00 kr
 18 år ..... 10,00 kr

På een dag på den laveste timeløn kunne man have 49 kr. og de penge var skattefri, så når ferien var omme, blev det nu til en ret god sommerferieløn.

Dengang havde vi ikke så mange biler rundt omkring, og de unge havde i alt tilfælde ikke selv råd til at have bil, så når vi skulle til Onsved, var det op på den tohjulede; dengang var der ingen gear på cyklen, så vi knoklede af sted i alt slags vejr. Var det regnvejr hele dagen, blev vi sendt hjem igen, det kunne nu godt være lidt kedeligt, det gik trods alt udover lønnen.

Når det blev aften og vi havde spist, tog vi ofte en tur ud til Skovbroen for at bade, og som regel skulle vi svømme en tur over til Eskildsø.

Sejlrenden imellem Skovbroen og Eskildsø var vel en 10 til 15 m bred og dybden var en 6 til 7 m. dyb, og ikke nok med det, så var der ret tit en stærk strøm, så man skulle altså være en ret god svømmer for at klare turen tværs over.

Jeg prøvede også at svømme derover engang, det blev mit livs svømmetur. Jeg sprang i og da jeg havde taget en, to, tre svømmetag,

gik der panik i mig, fordi langt oppe ad fjorden roede der nogle roere, og de var langt fra mig, men da jeg lå derude følte jeg, at roerne roede lige imod mig, så jeg halvt svømmede og halvt plaskede mig ind til Skovbroen igen, godt forpustet og træt,; bagefter fik jeg at vide, der hvor jeg vendte om, der kunne jeg faktisk bunde, så da kan man se, hvad panikken kan gøre ved en!!!

Ved Skovbroen lå en godt meter lang pram, som ejedes af Selsø Lindholm gods. Prammen blev brugt til at fragte tungt gods fra fastlandet og over til Eskildsø og ligeledes gods den anden vej.

Det kunne være traktorer, mejetærskere varer m.m. Og ligeledes høstet korn, som blev brugt på Selsø Gods.

Indtil omkring 1965 foregik transporten således. Prammen lå eksempelvis ovre ved Eskildsø, og skulle så sejles over til Skovbroen; der var spændt en wire hele vejen under prammen, og oppe på land på Eskildsø holdt der en traktor, hvorpå wiren var spændt for. Traktoren fungerede som styretov, over for Skovbroen stod der en anden traktor, hvorpå der også vare spændt en wire for. Når så prammen var klar til at sejle over, kørte traktoren ind imod Østskoven, og trak så prammen over, og hvis der var stærk strøm i sejlrenden, kunne prammen drive ned eller op af fjorden, og så var det begge traktorens opgave at styre prammen sikker i havn ved Skovbroen.

Der omkring 1965 blev wiren udskiftet med en benzindreven motor samt et ror nede under prammen, hvilket bevirkede, at nu var det langt lettere at styre prammen over sejlrenden fra Eskildsø og over til skovbroen.

Om sommeren kørte mange Københavnerne ud til Skovbroen for at spise deres medbragte frokost, og det skete da også, at der blev hældt nogle øller ned, så os fra Sønderby døbte Østskoven om til *Ølskoven*; så om mandagen cyklede vi derud og samlede flasker, og vi kunne nu godt tjene et par kroner efter en weekend, og så over til Mikkeline om aftenen, nu var der råd til brød og is. Vi fik 10 øre for hver flaske vi solgte til købmanden, ham kunne vi bedst lide at handle med.

Sankthansbål

Vi havde nu ikke nogle faste traditioner hvad sankthansbål angik, men en, to - tre år var vi ude på boldbanen ved Helligsø, hvor der var blevet samlet sammen til et sankthansbål, der blev vist sunget midsommervisen; og så blev bålet tændt, og så skete der nu ikke ret meget mere denne aften.

Midnatsforestilling i Skibby Bio

Når vi skulle i biografen foregik det for det meste på cykel, det var først efter vi blev atten år vi begyndte at køre i bil.

Vi cyklede op til Skibby i al slags vejr, også hvis vi skulle i bio, om vinteren når det var buldrende mørkt og vi havde været til midnatsforestilling og skulle hjemad passerede vi Selsø Kirke ved 24 tiden, og de store elskede at drille os, så de lå på lur ved kirkemuren og sprang så frem foran os og kors, hvor vi cyklede stærkt hjem til Sønderby – jeg tror nu nok det tog under 5 min.

Min 18 års fødselsdag

Dan fra Østby var inviteret med ind til Sønderby til varm chokolade og lagkage. Men der startede et forrygende stormvejr om eftermiddagen, og vi skulle af sted på Dans scooter til Sønderby, og vi var ved at vælte flere gange dels pga. af stormvejret, dels pga. de grene, som lå på tværs af vejen. Men vi nåede da at køre de 2 km, selvom det tog os 20 min.

Da vi ankom til børnehjemmet og der var blevet sunget fødselsdagssang for mig, gik al strømmen i hele Sønderby, så det blev en fødselsdag med kold chokolade og rigtig mange stearinlys tændt. Senere på aften kom strømmen igen. En minderig 18-års fødselsdag den 17. oktober 1966.

Hos fru Mikkelsen Mikkeline

Især om aftenen var der mange af os store børn/unge, der opholdt os oppe hos Mikkeline, vi unge sagde altid Mikkeline; Mikkelines rigtige navn var ellers Fru Mikkelsen.

Fru Mikkelsen havde et lille brød/is og slik-udsalg. Fru Mikkelsens lille hus lå lige foran den *Runde* (plænen) ved siden af gadekæret.

Nu og da var Fru Mikkelsen ude og luge lidt i sin lille have, og så var det os unge der passede biksen.

Fru Mikkelsens brødudsalg lå i forlængelse af hendes egen bolig, butikken var vel på omkring otte kvadratmeter. Klemte vi unge os lidt sammen kunne vi godt være en fem til syv unge derinde, og vi kunne godt opholde os derinde i en times tid med snak og hjælp ved ekspedition.

Når vi hjalp med at ekspedere, faldt der nu tit noget kage af til os, fordi vi gad at hjælpe lidt til og så kunne kagen jo også gå hen at blive lidt tør til den næste dag; og om kagen kom i den ene eller i den anden skraldespand kunne vel i og for sig være lige meget.

Og skulle vi nu selv købe is, pirattusser eller kage, ekspederede vi os selv, og lagde pengene i kassen, faktisk snød vi aldrig fru Mikkelsen, det kunne vi nu heller ikke være bekendt, når hun nu gav kage indimellem; fru Mikkelsen var en rigtig sød ældre dame, der havde det lille bagerudsalg; fru Mikkelsen fik brød fra bageren oppe i Skibby.

Omkring 1963 kostede små pirattusser 5 øre pr. styk. Store pirattusser kostede 10 øre pr. styk og is kostede mellem 75 øre og op til 2,50 kr. fx store isvafler eller isbåde. Pino-chiokugler kostede 1 øre pr. styk og 25 Pino-chiokugler kostede 25 øre.

Godt nok havde vi ikke så mange penge, men man kunne alligevel få meget slik for bare én krone.

Hvad lavede vi, hvis nu det var dårligt vejr

Ja var det nu dårligt vejr på en sommerdag, måtte vi finde på et eller andet indendørs. Så spillede vi bl.a. kort, terre, ludo, matador, eller vi legede med lego, biler eller med tog.

Jeg havde faktisk et Merklintog, jeg havde en ret stor togbane med tilhørende togvogne.

Denne bane havde jeg bygget på en stor spånplade, denne stod oppe i legestuen på et bord. Jeg havde lavet et snedigt system, således at jeg kunne hejse banen op under loftet, når jeg ikke legede med den og så lagde jeg

et lagen hen over, så banen ikke blev for støvet.

Efter skoletid, ja vi skulle jo høre Jørgen Mylius, som sendte *Efter skoletid*, og det var så irriterende, fordi han snakkede altid langt ind i pladenummeret, der blev spillet, hvilket bevirkede, at det var svært at optage nummeret på båndoptageren, og det var vi trætte af, men det var jo nok, fordi man skulle køre ned i *Franks Radio* i Frederikssund og købe pladen. *Efter skoletid* startede altid på program tre klokken 16.00. Mor syntes nu det var noget værre larmemusik, og vi spillede altid for højt!!! Og vi så også noget fjernsyn både om eftermiddagen og så igen om aftenen.

Ja selv dengang syntes vi at lektielæsning/skrivning/regning og sprog var noget af det kedeligste, vi skulle lave efter skoletid; mor kendte desværre vores skoleskemaer, så hun vidste, hvilke lektier vi skulle have færdige til næste dag. Mor var jo født i Klipleve, så når vi skulle høres i tysk, var det mor der overhørte os, og det var selv sagt svært at snyde mor, men vi blev nu også lidt dygtige til sprog blandt andet

Mor sad i skolekommissionen på skolen, så derfor var det jo vigtigt, at hendes børn var dygtige.

Moster hjalp os også med lektierne både det skriftlige og det mundtlige.

Dans på Skuldelev Kro

Jeg ved ikke om mor var lidt fremsynet, men i alle tilfælde syntes mor og moster, at vi børn burde lære at danse, så jeg tror nu nok, at de fleste af os børn, som voksede op efter 1960'erne blev tilmeldt danseundervisning ovre på Skuldelev kro hos fru Bødker.

Fru Bødker var egentligt en flink dame, men ret stor og vi drenge kan huske, at hun havde en ret stor rumpe. Vores stående vittighed var, at der kunne stå mindst én kasse øl på rumpen af fru Bødker. Egentligt var jeg sådan set ikke ret god til at danse; faktisk var jeg ret tung bagi og det er jeg for øvrigt stadigvæk. Men jeg gik da til dans et par år med afdansningsbal og det hele. Men en ørn til dans er jeg nu aldrig blevet. Men vi unger havde det da sjovt på fru Bødker's danseskole på Skuldelev Kro.

Steen til afdansningsbal hos fru Bødker på Skuldelev Kro

Somrene i Sønderby - Villaen

Villaen fungerede som feriekoloni for københavnerbørnene, villaen ligger oppe i udkanten af Sønderby ud imod Bredvig. Feriekolonien er nedlagt for en del år siden, og i dag ejes denne vist af en ejendomsmægler.

Villaen blev bygget i 30'erne tror jeg, det var tømrermester Willemoes kone Esthers forældre, der fik villaen bygget; faderen var vist ambassadør, og på hans pensionistdage flyttede familien ind i den nybyggede villa. Villaen var omkranset af en ret stor parklignende have; da børnene var der om sommeren, fungerede parken som en god stor legeplads med mange store klatretræer, og mange gemmesteder.

Villaen

For lige at vende tilbage til københavnerbørnene. Vi børn i byen og så alle børnene fra villaen tog sammen ud til Helligsø. Derude lå der en indhegnet fodboldbane; om man i ti-

dernes morgen har prøvet at oprette en Selsø-Sønderby Boldklub ved jeg ikke, men i den tid jeg boede i Sønderby lå der en boldbane ved Helligsø. For øvrigt kan det være, at det var Sønderbys forskoles idrætsanlæg? Men i flere år spillede vi fodbold derude på Helligsø fodboldbane; desuden var der sankthansbål dér i nogle år.

Skolen kaller!!!

Omkring den 11. august var det så tilbage på skolebænken.

Et par år kan jeg huske, at vi havde en hede-bølge, lige da vi startede op efter sommerferien og det bevirkede, at vi så fik et par ekstra varmeferie dage, og det var ingen af os skoleelever kede af, og jeg tror såmænd, at nogle af skolelærerne også var lidt glade for et par ekstra fridage.

Jeg kom til Skuldelev Skole i maj måned, og kom til at starte i en 5. klasse lige før sommerferien; jeg havde blandt andet ikke haft engelsk inde på Ålholmskolen ved Valby, og engelsk havde vi børn her på skolen allerede fra 5. skoleår, så derfor blev jeg håbløst bagud i engelsk, og det blev et af de sværeste fag for mig på de næste klassetrin; jeg havde jo ikke fået den engelske grammatik med fra starten, så allerede i sjette klasse kom jeg bagud, men heldigvis var der nogle af de store på børnehjemmet, der hjalp mig, og så begyndte engelsk-faget at interessere mig.

Lærerne på Skuldelev - Selsø - Centralskole

I 5. kl. havde vi fru Hagedom Olesen, hr. Brandi Nielsen og lærer Ejnar Hansen; det var de lærere, vi havde i 5. klasse.

Inspektør Knud Jordy havde vi til tysk i 7 & 8. kl., og vi havde også Knud Jordy til dansk i 8. kl. Vi kaldte aldrig Knud Jordy for *inspektør*, han hed altid lærer Jordy. Han fortalte os tit spændende romaner, blandt andet fik vi fortalt Graham Greenes spændingsroman *Gregory Mysteriet*, den var meget spændende, og i den roman skulle man især huske alle de personer, der blev nævnt i bogen, hvad de var, og i hvilke situation de optrådte.

Lærer Bøje Holm havde vi til metalsløj, træsløj, motorlære og gymnastik; lærer Holm ville helst spille fodbold, men vi var en 3-4 elever som hellere ville dyrke fri idræt; det var lærer Holm faktisk lidt træt af, men vi fik alligevel gennemført, at der blev dyrket fri idræt hver anden gang, vi havde idræt/gymnastik.

Lærer L. Brandi Nielsen havde vi til dansk i 5. og 6. klasse samt til træsløj i 6. kl. L. Brandi Nielsen havde været 1. ste lærer henne i Østby, og boede også i Østby Gamle Skole, som ligger lige overfor købmand Amnitzbøll, Som siden blev til Bjørns Metalvarefabrik og bag ved Østby forsamlingshus, som fru Østergård bestyrede; hendes søn Bill Østergård har bilreparationsværksted der i dag.

Lærerinde fru Hagedorn Olesen havde vi til naturlære i 6. og 7 kl. Hr Hagedorn var kunstmaler, hr og fru Hagedorn købte Sønderby Gamle Skole, dér hvor der i dag er kro; det var Hvid Simonsen, som var førstelærer på Sønderby Gamle Skole indtil 1958, så flyttede eleverne over på den nye Skuldelev Selsø Centralskole; lærer Hvid Simonsen blev altid kaldt for Onkel Hvid, hvorfor ved jeg ikke, men jeg vil tro, at han var alle tiders lærer.

Senere købte hr og fru Hagedorn en husgrund nede bag ved fru Matulsky, og jeg hjalp dem med at bære mursten op til grunden; huset blev bygget af gasbeton, så de var lette at flytte med, og så havde vi det altid sjovt, når vi byggede det nye hus. Fru Hagedorn bor vist stadig i huset nede for enden af Skovvejen.

Lærer Arne Petersen havde vi til dansk i 6. & 7 kl. og vi havde også lærer Petersen til gymnastik; lærer Petersen og lærer Holm var med os på Bornholm i maj 1964.

Hr og fru Petersen boede henne på Skuldelev Gamle Forskole, her var der masser af

plads.

Vi var meget glade for lærer Petersen, men desværre besluttede parret sig til at søge nye græsgange, og rejste derfor over til Værløse. Lærer Ejnar Hansen havde vi til regning i 5. klasse. Hr. Hansen var en utrolig rar ældre lærer, som på en god pædagogisk måde fik lært os at regne bedre, jeg tror at lærer Hansen blev pensioneret efter vi gik ud af 5. klasse. Lærer Hansen havde fungeret som førstelærer på Skuldelev Forskole, her boede lærer Hansen også, men i den anden ende af skolen i den anden ende boede lærerparret Petersen.

Frk Albriksen var også en af de ældre lærere på skolen. Frk. Albriksen havde de små klasser, hun var ret flink, hun boede inde i Sønderby, oppe i en stor villa, hvor der også var indrettet bibliotek men der havde der også været forskole førhen. Frk. Albriksen bestyrede biblioteket dér. Villaen lå lige ved mors villa på vejen ned imod Broen. På grund af den alder frk Albriksen havde, blev hun kaldt frk. Alderdom.

Lærer Villy Willitz havde jeg aldrig haft som skolelærer, men jeg kendte ham godt, for han byggede en flot villa lige oppe ved siden af villaen, der hvor vejen fører ud til Bredvig.

Billedet (herover) er blevet taget omkring sommeren 1963:

Set øverst fra venstre: Her står L. Brandi-Nielsen, Bøje Holm, Arne Petersen, Villy Willitz og Ejnar Hansen.

Set nederst fra venstre: Frk. Albriksen, fru Petersen, Knud Jordy, fru Hagedorn Olesen samt vores husholdningslærerinde frk. Petersen, senere fru Andersen..

Lærerne på Skuldelev og Skibby skoler

I 9. kl. fik vi et fantastisk dygtigt lærer-par, hr og fru Skals.

Jeg startede i 9. klasse efter et år på efterskole, dette bevirkede at jeg i realiteten var et år ældre end de andre elever, men det spillede nu ikke nogen rolle, da vi for det første havde et godt sammenhold i klassen, og for det andet var vi en meget lille 9. kl.; vi var faktisk kun 9 elever her på Skuldelev-Selsø Central-skole.

Da det var første år, der var oprettet 9. klasse havde vi et samarbejde med Skibby skole, hvilket betød at vi i bus skulle køre til Skibby

skole, når vi skulle have engelsk, tysk, maskinskrivning.

Eleverne fra Skibby Skole skulle så køre ned til Skuldelev - Selsø Centralskole for at have træsløjd, metalsløjd, motorlære og husgerning (frikadelle-sløjd).

Hjemme havde vi så dansk, regning/matematik, og orientering. Vi fik så hr. og fru Skals til lærere, de havde de fleste fag sammen med os i 9. kl.

De var meget ungdommelige, og vi var meget på lige fod med dem. Blandt andet havde vi en københavner-ekskursion, vi var blandt andet en tur i Folketinget, på Tuborg, en tur i Sverige, og så var vi selvfølgelig en tur i Tivoli; vi boede på et vandrehjem oppe i Hellerup; for øvrigt var vi til eftermiddagskaffe inde hos fru Vera Skals, hr Skals mor; fru Vera Skals var den kvinde, der havde startet Mødrehjælpen, hun var utrolig dygtig til at tage hånd om de unge alenekvinder, som var mødre.

Fru Skals boede i en stor flot herskabslejlighed på hjørnet af Østerbrogade og Triangelen; fru Skals havde en flot fem - seksværelses lejlighed; ude i køkkenet var der stadig et lille kammer, her boede den unge pige i gamle dage.

Fru Skals havde vist også en pige boende, men hun havde eget værelse med det hele; man blev behandlet godt hos fru Skals.

Lærerne på Skibby Skole kan jeg ikke huske så meget, da jeg kun havde engelsk og maskinskrivning der. Dog kan jeg huske inspektør Rohde, vi var jo ikke vant til at kalde inspektøren for *inspektør*, det gjorde vi jo aldrig på Skuldelev Selsø Centralskole, men det skulle vi i alle tilfælde gøre på Skibby Skole.

Jeg husker stadig en episode på Skibby Skole, jeg gik jo der i 9. kl., og jeg var vel omkring 16-17 år, men vi havde en lærer deroppe som, når han havde gårdvagt gik med en lille bowlerhat på, og han så ikke ret godt, så om vinteren var han jo et godt offer hvad snebold angik. Så kunne vi se vores snit til det, skød vi hatten af ham, og han opdagede os aldrig, fordi han så ikke så godt.

Men så var det, at inspektør Rohde havde set os smide sne efter læreren, og oppe fra første sal stod inspektøren med sin pegefinger og den så man altså, og så var det op på insp

ektørens kontor, og her var der to valg; ville du have en *sveder* - en eftersidning - eller et rap i enden. Vi valgte et rap i enden, og det var ned med bukserne og så ét slag, og så på med bukserne, og så sad man lidt urolig i den næste times tid; men et rap bagi skulle man ikke hjem og prale med, men en sveder skulle underskrives, og så fik man stuearrest en dags tid og det var ret irriterende. Mor ville jo godt have nogle søde og rare børn på børnehjemmet, så også i skolen skulle vi opføre os eksemplarisk.

Senere vil jeg komme ind på hvordan mit ophold gik på Nordsjællands Efterskole.

Billeder af eleverne som jeg gik i klasse sammen med

Set fra venstre: Jørgen, Knud Erik, Lars, Søren, Karl-Kristian, Jens og lærer Jordy.

Billede fra 9. klasse

Billede fra 9. klasse

Farvel til 7. klasse

Sonja ønsker lærer Jordy god sommerferie

Farvel til 7. klasse

Knud Jordy - vores inspektør her på Skuldelev - Selsø - Centralskole som vist er i gang med at uddele eksamens- beviser.

Efteråret på børnehjemmet

Når vi nåede hen på efteråret skete der forskellige ting for os børn.

Vi skulle ud på Englodden ude ved Østskoven, her skulle vi ud og pille kartofler op.

Og vi var de første år derude med skovfogeden; optagningen gik virkelig meget langsom kan jeg huske, vi skulle grave ned under kartoffeltoppen, og så op på jorden med denne; næste top graves op og så igen op på jorden, og i spanden med de nye kartofler, og det tog sin tid; der var vel omkring 1,5 tønder land, og én tønde land er vel godt 5.500 kvadratmeter.

Så var det godt, da Lars-Peter tog over med sin plov og traktor, så skulle vi da kun tage kartoflerne op og komme dem i kasser eller var det i sække.

Og når det så blev efterårsferie gik jagtsæsonen ind, hvilket betød, at vi drenge fik job som klappere, det var både byens drenge og os på børnehjemmet, der deltog

De første to år deltog skovfogeden i jagterne, der foregik på markerne ud imod Helligsø. Skovfogeden ville ikke skyde harer eller fasaner, som han sagde, det var for let at skyde harer og fasaner, så i stedet for skød skovfogeden de små bekkasiner, og han skød en hel del af de små fugle; mor og moster gjorde fuglene klar til gryden og om aftenen fik vi

dem at spise, de var som sagt ret små, så det var en lille mundfuld, men de smagte godt.

En af de personer, der deltog i klapjagten, som jeg husker, var proprietær Hans Aaskilde henne fra Østby.

En anden var proprietær Alfred Christensen, der havde sin lille gård bag ved Helligsøgård, på vejen der går fra Østby og ned imod Selsø.

Tømremester Willemoes deltog vist også samt nogle af skovens folk ude fra Østskov, deriblandt Matulsky fra skovløberhuset. De deltog også hvert år, husker jeg. Og ikke mindst deltog vi større drenge her fra Sønderby som klappere.

Vi startede alle, jægerne og klapperne om morgenen kl. 8.00 oppe ved købmand Brix-Petersen. Købmanden havde et lille forsamlingshus/festsal bag forretningen, og det var dér vi mødtes til morgenkaffe og snaps samt morgenbrød.

Og vi børn fik også morgenbrød, kaffe eller sodavand, men ingen snaps!!!

Efter morgenmaden drog vi så alle ud på stubmarkerne, på jorderne imellem Sønderby og Østby, imod Helligsø og Selsø marker.

Vi klappere gik fremad og klappede, så alle harer, fasaner rendte eller fløj forvildet rundt, og så skød jægerne dyrene. De stod således at de skød imod dyrene, på tværs i forhold til, hvor vi klappere stod, så ingen af os blev ramt!

Dengang vi var klappere tænkte vi nu ikke på, at det var synd for dyrene, men i dag ville jeg nu nok betakke mig, ved at skulle være klapper, dyrene havde jo ikke en jordisk chance for at forsvinde ned og gemme sig, for vi gennede jo dyrene frem igen.

Når så vi nåede til frokost, fik vi rugbrød med pålæg og sodavand til, de voksne fik også pålægsmadder, men med øl og snaps til, og vi sad oppe i forsamlingshuset hos købmand Brix-Petersen.

Og efter middagen var det så på den igen, ud på markerne igen, og så hen imod aftenen drog vi tilbage til købmanden; her blev alt vildtet lagt til parade, så der kunne prales af, hvad der var nedlagt og hvor mange hver af jægerne havde skudt.

Skovfogeden havde skudt 10 bekkasiner, sådan var det de to år han deltog. Efter fremvisning var der så varmt mad til børn og voksne. Når vi så kom hjem tog det ikke lang tid før vi

var i kanen godt trætte efter en hel dag på markerne.

Vintrene i Sønderby

Når man er barn, så er det altid vinter med is og sne hvert eneste år, gadekæret var bundfrossen og der lå sne på kælkebakkerne rundt omkring byen, men det passer nu nok ikke, at det altid var en kold vinter, men sådan husker vi børn altid vintrene.

Når gadekæret var bundfrossen stod alle byens børn på skøjter, rundt omkring gadekæret var der belysning, jeg kan ikke huske om, der var opsat ekstra belysning. Men ved godt 22.00 tiden var det gå hjemtid for os børn, vi skulle jo i skole dagen efter, så det var hjem til aftenkaffe/te og brød og så op i seng, godt trætte.

Gadekæret var og er stadigvæk ikke ret stort, men vi kunne nu sagtens være omkring 10 - 15 børn/unge til at lege tagfat, spille ishockey med videre. Det var nu nogle sjove aftener, og vi var godt trætte i benene, når vi vendte hjem efter alt den skøjten rundt.

Havde det så sneet om dagen, var vi klar, når vi kom hjem fra skolen, vi skulle nu godt nok lave lektierne, men de var nu hurtigt overstået, så var det på med varmt tøj, et par ekstra trøjer og ekstra vanter, og så af sted til kælkebakkerne; der lå kælkebakke nede ved bryggen på Harrebakken, bag ved Valdemar Olsens gård, men den bakke blev ikke så meget brugt; i stedet for tog vi ned på Broen ud imod Selsø i udkanten af Sønderby, her var der en god stejl bakke, hvor man kunne få rigeligt med fart på kælken, hvis man havde fået smurt mederne med lidt stearin, så gik det stærkt; nede for enden af bakken var der noget krat, og bag dette lå en mose, som vi fik fortalt var ret dyb, så dér skulle vi ikke ud, så det var nu godt krattet var der, så kunne man da heldigvis ikke kure videre ud i mosen.

Vi kunne også stå på ski, men desværre var bakken ikke så lang, så egentlig var det nu ikke så spændende at stå på ski ved mosen; i stedet for kunne man løbe langrend langs med landevejen ud imod Østskov, en tur på omkring 6 - 8 km.

Kim Kreutsfeldt, der var søn af tømremester Willemoes, fik lært mig at løbe på ski.

Kim var vel et års tid yngre end mig, men alligevel blev vi to nu ret gode til at løbe på ski sammen, han var godt nok lidt bedre end mig til de der ski, men vi fik da nogen motion sammen.

På skøjter på fjorden

Det skete for øvrigt også, at Roskilde Fjord frøs til, hvilket betød, at vi også kunne stå på skøjter på fjorden. Fjorden var nu noget større end gadekæret, og også farligere.

Engang var vi nogle stykker fra børnehjemmet, der løb næsten over til Roskilde, men da isen knagede og bragede, (fordi bilerne kørte ræs på fjorden lige uden for Roskilde by), ja så skyndte vi os at vende om og rende de næsten 30 km. tilbage på sikker grund, ude ved Bryggen, i stedet for at løbe ca. den ene kilometer ind til Roskilde. Mor havde fået nys om, at vi havde været på fjorden, og det var altså forbudt område, og så fik vi én i rumpen og så i seng uden aftensmad, men hvad, så skulle vi jo heller ikke vaske op.

Mor fortalte os siden hen, hvorfor hun gav os børn én i rumpen, og det var fordi mor ikke vil have os til at skøjte på Roskilde Fjord: det var jo trods alt mor, der havde det overordnede ansvar for alle os børn, også når vi var gået på isen, så vi fik lært det der med ikke at tage ud på fjorden; det var altså helt forbudt område.

Arbejdet ude hos gårdejer Clausen i Bredvig

Jeg var så heldig, at få mig et eftermiddagsarbejde ude hos gårdejer Clausen ude i Bredvig, så tjente jeg jo også en ekstra skilling oveni lommepengene fra børnehjemmet.

Ude hos gårdejer Clausen bestod mit arbejde først og fremmest at muge ud under svine, der blev muget ud hver anden dag. De slagteklare svin blev afhentet af vognmanden og det var altid vognmand Kaj Olesen henne fra Østby, som hentede grisene. Og derefter var det min opgave først og fremmest at gøre godt rent i den tomme svinesti og derefter kalke væggene omkring svinestien for at for

hindre sygdomme hos de nye grissebasser, som herefter fik et nyt hjem, og som så også blev fedet op for herefter at være klare til slagteriet.

Jeg arbejdede ude hos Clausen hver dag fra kl. ca. 15.00 til kl. 17.00, og hvis jeg havde fridag fra skolen, var jeg som regel på arbejde ude på gården hele dagen, og så spiste jeg morgenmad og frokost sammen med hr og fru Clausen.

Jeg var også med ude på markarbejde, og det var for øvrigt også ude hos Clausen jeg fik lært at køre traktor, og jeg var faktisk lidt stolt, at jeg kunne køre traktoren også med vogn eller arbejdsredskaber bagefter, det skal lige bemærkes, at det var en lille grå Massy Ferguson 30, og den var nu ret let at køre med.

Jeg arbejdede ude hos familien Clausen i et par år, derefter rejste jeg op på Nordsjællands Efterskole i Valby Hegn ved byen Helsingør, (jeg vender tilbage til opholdet på efterskolen).

Hr. Clausen døde vist omkring 1970 og derefter solgte fru Clausen gården og flyttede ned til Frederikssund.

Jeg var ikke den eneste af os børn, der tjente penge efter skoletid. Knud havde noget eftermiddagsarbejde ovre hos Heckmand's og hos Lars-Peter. Og Freddy arbejdede oppe hos smedemester Kvist, her kom Freddy også i lære efter 8. klassetrin.

Jeg selv fik en 10 kr.-seddel i timen, og det var nu mange penge dengang; for det første skulle pengene ikke opgives til skattevæsenet, og for det andet kunne man faktisk få en del for 10 kr., og det blev til en hel del, når året var omme; jeg skulle desuden også sætte det halve i banken oppe hos onkel Henry hver uge.

Men nu var der altså også råd til en tur i bif-ten én gang om ugen.

Efter vi gik ud af 6. kl. blev vi unge egentligt lidt afhængige af at have lidt penge på lommen, for så sad vi oppe hos fru Mikkelsen *Mikkeline*, og det kostede, og så i biografen enten i Skibby eller Frederikssund, hvis man kunne få et lift, for rutebilen kørte jo kun fra Frederikssund klokken 17.30 på alle hverdage; så der var nu ikke en chance for selv at tage til Frederikssund med bus, i alle tilfælde

ikke på hverdage, det var kun fredage og søndage, at rutebilen kørte fra Frederikssund sent om aftenen.

Så skulle vi jo også bruge lidt håndører, når tivoliet kom til byen, og vi havde tit lidt flere penge end bøndernes børn, så det var tit en tur i radiobilerne, og også til nogle af de andre forlystelser, der var opstillet oppe på den *Runde*, som regel var tivoliet i byen i en uges tid, så der var god tid til at få brugt nogle penge på de forskellige forlystelser. Tivoli som kom til Sønderby engang om året, var ret lille, der var en luftgyngede og når vi gyngede i den og den ramte oppe i toppen, bremsede de ansatte os, ret irriterende; så var der et skydetelt, et telt med radiobiler samt en spilleautomat og så var der også et stort lykkehjul. Men vi un-ger var oppe på den *Runde* hver aften i hele ugen de lå deroppe.

En lille hjernerystelse!!!

En sommerdag, hvor vi som sædvanlig legede om eftermiddagen, kørte vi en tre unger rundt på karrusellen; men jeg må åbenbart ikke have holdt rigtigt fat, for pludselig røg jeg af med et brag, for jeg landede med hovedet ned i nogle rester af beton. Jeg slog baghovedet kan jeg huske, og jeg kan ligeledes huske, at da jeg rejste mig igen, gik eller rettere slingrede jeg som en fuld mand; men jeg tror det var Eva, Yvonne og Kurt, der var med på karrusellen; i alle tilfælde hjalp de mig ind, og jeg var dårligt nok kommet ind, før jeg kastede op; egentligt havde jeg det ret dårligt. Mor kom så ud, og jeg skulle så i seng med det samme, og herefter ringede mor til dr. Dahl, som jo var børnehjemmets huslæge. Dr. Dahl undersøgte mig så, og selv om det ikke skulle ske for mig, fortalte han både mor og mig, at jeg havde pådraget mig en hjernerystelse, hvilket betød, at jeg overhovedet ikke måtte ligge med hovedet højt hævet i sengen, jeg skulle ligge fladt ud, og det betød så også, at jeg overhovedet ikke måtte læse bøger, blade eller andet; og så måtte jeg heller ikke høre radio, og sådan skulle jeg ligge helt stille i godt fire uger; det var virkelig svært for mig, jeg troede lige, at jeg kunne læse nogle gode bøger og ikke mindst en masse blade, men nej, jeg måtte kun gå på toilet samt tage mig et bad en gang imellem, så det var altså

strengt sengeleje i godt fire uger. Dr. Dahl fortalte mig, at hvis jeg ikke overholdt alt det, som han fortalte mor og mig, så kunne jeg risikere at skulle leve med hovedpine resten af livet, og det var jeg nu ikke særligt interesseret i. Men jeg tror nu nok, da der var gået omkring tre uger, begyndte jeg altså at læse lidt; det var jo utroligt kedeligt bare at ligge der og kikke ud af vinduet, selv måltiderne skulle jeg indtage oppe på værelset, jeg måtte jo heller ikke snakke for meget, og det var som man siger herovre i Jylland, "rigtigt godt træls". Men heldigvis kom jeg da på højkant, og jeg blev da heldigvis helt rask igen, uden af have fået mén af hjernerystelsen senere.

Pludselig regnbuehindebetændelse

Jeg vil tro, at jeg fik konstateret regnbuehindebetændelse på venstre øje omkring foråret 1962. Jeg kunne ikke forstå, at når jeg skulle læse eller se noget på kort afstand, flimrede det for venstre øje; det skal lige bemærkes, at jeg jo aldrig har kunnet se på højre øje, som jeg har været blind på siden fødselen, (det har jeg skrevet noget om på en af de første sider), men som sagt flimrede det for mig, og det opdagede mor, da jeg sad og gned meget i øjet for bedre at kunne læse. Så vi kørte op til dr. Dahl, som sendte os videre til øjenlægen i Roskilde; jeg fik nogle øjendråber, men det hjalp overhovedet ikke, så da vi var hos øjenlægen igen efter en uges tid, sørgede øjenlægen for, at jeg blev indlagt på Rigshospitalets øjenafdeling. Så nu blev der virkelig taget hånd om mig, jeg fik, tror jeg, hver tredje time meget varme omslag lagt på øjet for at trække betændelsen væk, og det gjorde virkelig ondt at få de omslag lagt på øjet; men det hjalp heldigvis, og når jeg jo kun kunne se på det ene øje, var det jo vigtigt at sætte noget i gang i en fart.

Fra mine klassekammerater samt fra lærerne på Skuldelev Selsø Centralskole fik jeg både breve og ikke mindst pakker med slik, breve og tegninger; det lunede, når jeg nu lå helt derinde i København, også fra børnene og de voksne på børnehjemmet kom der breve og pakker. Så efter fire uger blev jeg udskrevet, og var helt rask igen.

Festerne på børnehjemmet

Påske

Festerne på børnehjemmet var noget vi alle så frem til både børnene og de voksne.

Børnehjemmet blev både fikset op inden-dørs og ikke mindst udendørs, så der så pænt ud, når gæsterne troppede op.

Fastelavn

Jeg starter med foråret, så var det fastelavnen, der stod først på programmet.

Fastelavnen startede altid i januar måned, både for os, der var på børnehjemmet, og ligeledes børnene ude i byen; det var altid børnehjemmet, der afholdte fastelavnsfest. Både os og børnene ude i byen kunne komme ned til os og så vælge det tøj, de ville være udklædt i; så blev tøjet syet om til den person, som man ville forestille. Det var nemlig sådan, at for at deltage i tøndeslagningen var det ikke nok med at købe sig en maske i brugsen eller hos købmanden, man skulle møde op i en eller anden form for udklædning.

Og her på børnehjemmet havde vi tøj til næsten alle former for udklædning, det kunne så være skorstensfejer, konge, dronning, fe, skærsliber mv.

Når vi så nåede til selve fastelavnsdagen, så skulle alle vi børn ud med raslebøsserne. Dengang tænkte vi egentligt ikke over, om det var tiggeri, jeg tror, at folk i byen vidste, at de penge, der blev raslet ind, gik til den efterfølgende slåen *katten af tønden* samt derefter til saft/sodavand og kage oppe i legestuen; og der var så kroning af kattekonge og dronning, og herefter var der hofbal.

Det var en pensioneret landmand, Thomas Thomsen, der spillede violin. Thomas Thomsen boede lige ved vejen ud til Bryggen (Sønderby Strand), dér hvor John og Gitte har bosat sig. Jeg kan huske, at Thomas Thomsen kunne spille:

”Ris ras fili-jong-gong-gong”

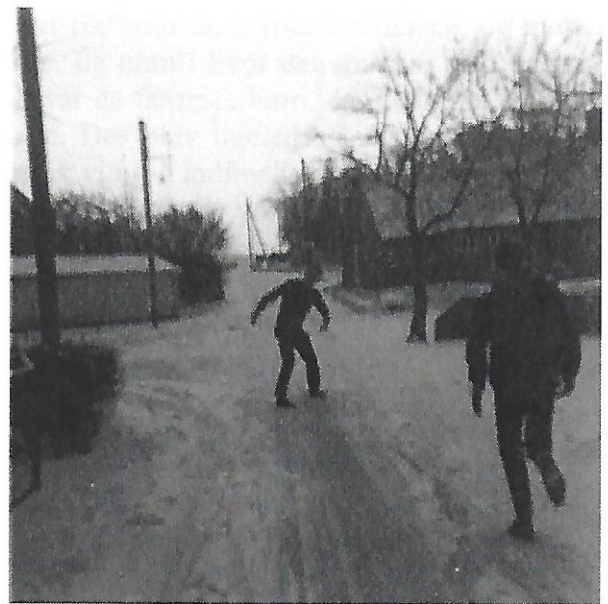
”Skomagerpolka”.

”Først den ene vej og så den anden vej”

„Bro bro brille“

Og så kunne Th. Thomsen også spille nogle af de melodier, som var populære i 1960-erne.

Vi havde egentlig ikke så mange traditioner, men mor fortalte mig, at ”i gamle dage” trillede børnene flot malede hårdkogte æg ned af Hattebjerg - en stejl bakke ude i Østskov, lige i nærheden af Østby mark - og så lige ud til Roskilde Fjord med udsigt over til Eskildsø og Jyllinge. Ved Hattebjerg ligger der en ret stor køkkenmødding vist nok fra vikingetiden men Nationalmuseet havde været der og set på sagerne engang for længe siden, og for os unger var denne mødding nu ikke ret spændende.

Fastelavn

De malede hårdkogte æg skulle trilles ned af bjerget, man kunne bruge pinde til at styre æggene således de blev på stien; den der kom først ned med sit hårdkogte æg vandt et chokoladepåskeæg. Og så var det selvfølgelig vigtigt, hvordan vejret var. For var det nu sne og frost, kunne der være mange knolde, som skulle passeres, og det var jo vigtigt at få ægget helt ned for at man kunne blive vinder af chokoladepåskeægget.

Juleforberedelserne på Børnehjemmet. Juleturen

Allerede først i december startede julen for os på børnehjemmet, fra skolen havde vi skolefri én dag til at gøre juleindkøb eller tage på juleudstilling. Alle vi børn skulle på juleudstilling helt inde i København, vi kørte i private biler - mors og mosters, og så kørte vi ind til Husum, og herfra kørte vi så med linie 5-sporvognen; det første sted, vi gjorde holdt, var på Vesterbrogade, hvor vi gik en tur i Havemands Magasin, hvor vi børn helst ville op i legetøjsafdelingen, det var alle tiders.

Herefter kørte vi så ind til midten af København, hvor vi gik i Magasin, og så sluttelig en tur i Daels Varehus; også her ville vi op i legetøjsafdelingen, og sikke en masse spændende legetøj, også noget vi aldrig havde leget med, fjernstyrede biler, elektrisk tog. Noget legetøj var begyndt at være elektronisk, men ellers var det det klassiske legetøj som Lego, træbyggeklodser, almindelige biler, dukker, dukkehuse, påklædningsdukker, m.v.

Så var vi sandelig også inde og spise på en fin restaurant, hvor vi fik sodavand til maden, det var rigtigt spændende at spise der.

Og så ved 22.00 tiden skulle vi i teateret, hvor vi i flere år så *Jul i Nøddebo Præstegård*. Og vi så også *Folk og Røver i Karde-mommeby*, hvor bl.a. Bodil Udsen var Tante Sofie, og Ove Sprogø var den flinke politimester Bastian.

Det sidste år, vi var på juleudstilling, var vi ikke i teateret, men i stedet for var vi en tur i biografen, hvor vi så *Tin – Tin-film*.

Omkring klokken 22.30 tiden var det ud i sporvognen, og tilbage til Husum og så ind i mor og mosters bil; vi var ikke nået ret langt ud af København før der faldt ro over os, vi havde gået meget, og vi havde set meget og ikke mindst oplevet meget inde i den store by, så vi var alle godt trætte og mætte af indtryk, så vi sov faktisk det meste af vejen hjem fra København til Sønderby; men det var nu også en fantastisk oplevelse, som vi havde haft hele den lange dag.

Slagtning af grisen

Juleforberedelsen startede som regel allerede i november ovre hos gårdejer Erik Mortensen, der fik vi slagtet en gris, hvilket faktisk skete to gange om året. Til jul og igen omkring konfirmationerne eller først på sommeren.

Nogle af os større børn skulle med over og hjælpe med slagtningen af grisen. Grisen blev lagt på en planke, og derefter blev den stukket i halsen; når så alt blodet rendte ud af grisen, skulle en af os børn stå klar med en stålspand, og den anden af børnene skulle så hælde byggryn ned i spanden, hvor også blodet løb ned i, og så skulle der røres på livet løs, således at blodet ikke størknede.

Aftensmaden den første aften, da grisen var blevet slagtet bestod altid af blodpølse, hvorpå vi fik brun farin (puddersukker), og mørk sirup, og uhm!! hvor det smagte, men egentligt var de færreste børn, der kunne lide blodpølse. Der blev ligeledes lavet blodkage, og det fik vi også indimellem til *aftenkaffen*.

Og så var det de voksnes opgave at få parteret grisen til de forskellige stege, og så få lavet fars til forloren hare og til frikadeller.

Julebagningen

Så skulle der også julebages, så her kunne alle de børn, der havde lyst til det, nu få lov til at være med til selve julesmåkagebagningen.

Nogle gjorde dejen klar, denne skulle æltes, og derefter rulles ud alt afhængig af, hvad dejen skulle bruges til; vi havde naturligvis de voksne til at hjælpe os; hvis vi selv skulle væ-

re alene i køkkenet, ville dette nok komme til at se ud som om der lige var faldet en bombe lige midt på køkkenbordet.

Nogle af os skulle så ælte dejen, og så skulle dejen enten i forme, eller også rulles ud til diverse former for småkager; så skulle diverse småkager i ovnen og vi skulle så se efter i ovnen, at ingen småkager blev sorte, og så var det de voksnes opgave at tage de varme plader ud af ovnen. Og herefter fik vi, der havde hjulpet til med æltning og bagning, ja vi fik lov til at prøvesmage de forskellige småkager, og det kunne være jødekager, vaniljekranse, kogte klejner, og så ikke mindst tror vi nu nok tusinder af pebernødder.

Vi havde en pebernøddeleg, som jeg tror, at mange børn leger også den dag i dag; det gik ud på, at vi startede med at få 10 pebernødder, og så skulle vi lægge pebernødderne i en af hænderne omme på ryggen, så ingen kunne se, hvor mange man lagde i hånden; bagefter skulle man så vise begge hænder frem foran sig, hænderne skulle selvfølgelig være knyttede, og i den ene hånd havde man så et vist antal pebernødder, så skulle en person så gætte om man havde *lige eller ulige* antal af pebernødder; den der så gættede rigtigt eksempelvis "lige" havde vundet det antal pebernødder man havde i hånden; gættede personen forkert, vandt man så dennes persons pebernødder som var i dennes hånd. Når man så havde leget *lige eller ulige* et godt stykke tid, og alle pebernødderne var vandret rundt, så var disse både blevet bløde og "sammensmeltet", så skulle man jo tro at vi ikke havde lyst til disse pebernødder, men selv om de var både varme og bløde, så spiste vi disse med glæde og ikke mindst med velbehag.

Rådyret

I de år, hvor skovfogeden levede og var aktiv ude i Østskov, så kunne skovfogeden skyde årets julerådyr, som både de voksne og vi børn så skulle have juleaften.

Når rådyret var blevet skudt, blev det døde dyr hængt op på en krog ude på væggen lige ved trappen op til legestuen; her hang rådyret og tørrede i ca. 14 dage, og herefter var rådyret klar til at blive *slagtet*, vi børn syntes, at

det var noget ulækkert at have et dødt rådyr hængende der på væggen med fluerne flyvende omkring det, men når rådyret så var blevet gjort klart til juleaften, må vi nu erkende, at rådyrkød smagte rigtig godt. Det syntes både de voksne og os børn.

Juletræet

I de første par år, hvor jeg boede på børnehjemmet, var de børn, som havde lyst til at køre med skovfogeden, ude i Østskoven; vi børn fik så lov til at udvælge det flotteste og ikke mindst det største juletræ; dette blev så fældet, og vi håbede så, at træet kunne nå helt op til loftet i legestuen.

Når vi nu var derude i skoven, havde vi *juleneg* med, som skulle lægges ind i *nissens hule*; vi troede nemlig, at nisserne boede inde i de *små huse*, vi fik senere at vide at de *små huse* var foderhuse til de sultne dyr, som levede ude i skoven.

Pyntning af juletræet

Det store flotte juletræ blev så transporteret hjem på en firehjuls vogn, og derefter blev træet stillet op i legestuen; det var omkring den 18. – 20. december, og så var der absolut ingen adgang for nogle af os børn før juleaften. Selv det lille vindue i døren ind til legestuen blev klistret til med et stykke julepapir, og der stod *glædelig jul*, og så kunne vi jo kikke på det, hvis vi altså gad det, og det gjorde vi altså slet ikke!!!

Det var altid moster og mor der gik oppe i legestuen og pyntede træet den 23. december om aftenen, når vi børn var gået i seng. Jeg kan huske at den 23. december gik vi lidt tidligere i seng, for der skulle jo ske en masse ting den 24. Men den 23. december bar mor og moster alle julegaverne op, og lagde dem alle ind under juletræet, det var nu ret spændende og gå rundt om træet om aftenen den 24.

Den 23. til aftensmad fik vi altid risengrød og til aftenscaffen fik vi hjemmebagte småkager, og det var nu sjovt, at vi kunne sige, at det er lige dem, som jeg har været med til at bage, og de smagte selvfølgelig godt.

Og så juleaftenen

Så oprandt endelig den store dag. Den 24. december, og de fleste af os unger var alt for spændte, og nogle af os havde lidt ondt i maven, så ondt, at vi ikke engang kunne spise frokost; men som regel gik mavepinen over inden aftenen, og så ikke nok med det, så gik *hele* dagen faktisk utroligt langsomt.

Først på eftermiddagen var vi alle i bad, og derefter tog vi vores fineste tøj på; for da klokken var 16.00, tog vi alle ned i Selsø Kirke til julegudstjeneste, det var Pastor Lumholdt, der holdt juleprædiken; pastor Lumholdt's kone sang, og hun sang højt; ligeledes sang lærer L. Brandi Nielsen, han var kordegn, men Brandi Nielsen havde en meget dyb basstemme, så han kunne overhovedet ikke overgå pastor Lumholdt's kones stemme.

Indimellem var det Brandi Nielsen's kone, der spillede på orglet, men også Pastor Lumholdt's kone spillede orgel, de havde vist en ordning med, at den ene gang var det fru Lumholdt og den anden gang var det Brandi Nielsen's kone.

Kanetur

Omkring kl. 17.00 tog vi fra Selsø kirke igen. Jeg tror nu nok det var det første år, hvor jeg var på børnehjemmet, da var det snevejr den 24. december, så derfor kunne vi alle sammen køre til kirke i *snekane*, vi børn og voksne fik et stort tæppe over os for at vi ikke skulle fryse, og så var det Lars-Peters to heste, der trak kanen ned til Selsø Kirke; der er godt 2 km. derned; da vi så skulle ind og høre juleprædiken, fik hestene en mulepose på med korn, byg tror jeg det var; når julegudstjenesten var færdig satte vi os op i kanen, og så havde vi noget julegløgg med; det fik vi voksne og børn og så var der brunkager til også. Sådant en tur foregik altså i 1960, og ikke som i Nøddebo Præstegård i det 18. århundrede, sådan en tur var en stor oplevelse for os børn.

Selve juleaftenen

Efter julegudstjenesten var vi så tilbage på børnehjemmet ved godt 17.30 tiden.

Og præcis kl. 18.00 spiste vi alle - både børn og voksne først risengrød godt med sødt hvidtøl til, og mandelen var så sandelig husket, jeg tror faktisk aldrig, at mor havde glemt at putte mandlen i det store lerbåd; herfra fik vi en god portion risengrød; den der så havde mandelen, skulle vise mandelen hel, ellers vankede der ingen marcipangris; det var den samme mandelgave hvert år, husker jeg, og den havde en lyserød tryne og røde tæer.

Hovedretten var de første juleaftener, da skovfogeden var med, rådyr og så ellers de senere år flæskesteg; vi fik vist aldrig and eller gås, fordi vi slagtede jo altid en grisovre hos Erik Mortensen, og jeg tror nu heller ikke, at gås og and var noget man fik; i alle tilfælde ikke hos os, men flæskesteg, medister, frikadeller, brune kartofler, asier, rødkål og rødbeder fik vi til.

Som efterret fik vi budding med varm kirsebærsovs.

Først de seneste år på børnehjemmet fik vi risalamande med varm kirsebærsovs, og så ikke risengrød som forret.

Efter at være godt mætte efter al julemaden fik vi børn hurtigt vasket den kæmpeopvask af, og nogle af de voksne fik gemt resten af julemaden væk; denne fik vi så i juledagene sammen med sylte, blodpølse og meget andet.

Det tog os overhovedet ikke ret lang tid at få vasket op og ryddet køkkenet, for vi var alle så spændt, når vi nu skulle op til juletræet.

Ved godt 19.30 tiden samledes vi alle i én flok, og gik så op i legestuen; her stod det flotteste pyntede juletræ, og det syntes vi alle hvert eneste år. Træet var pyntet med fehår, glimmer, dannebrogsgflag, engle, trommer, kræmmerhus, hvori der var pebernødder, og så var der masser af røde og hvide stearinlys; under juletræet var der lagt et væld af julegaver, vi var jo også mange sådan en juleaften, 13 børn og lige så mange voksne.

Julegaverne

Den første juleaften, man holdt på børnehjemmet, da fik man altid skøjter af mor i julegave, skøjtemærket hed *Die Marke mit dem Eisbär* kan jeg huske, og det var skøjter som skulle spændes/skrues på gummistøvler eller skistøvler, og de faldt meget tit af, når man skøjtede, især når man lavede en vending på gadekæret, det var ret irriterende, når man nu var kommet op i god fart; men dengang, i alle tilfælde op til 1965, kendte vi ikke noget til fastspændte skøjter direkte på skistøvler, de var også noget dyrere, men til gengæld sad de også meget bedre på fødderne.

Mor har fortalt os senere i vores liv, at de forskellige børneværn fra de kommuner, vi hver især kom fra, havde afsat et eller andet beløb til køb af julegaver til den pågældende dreng/pige, som kom fra den kommune. Mor havde så den opgave, at vi børn fik næsten lige mange julegaver og i samme prisleje; der var kommuner, som gav mere end andre, så mor fordelte det samlede beløb og dividerede beløbet med 13 børn; sådan blev den lille julegavesag klaret.

Nogle af os børn, som arbejdede *ude i byen*, fik som regel også en lille julegave fra den person/familie, man arbejdede for.

Men helt som alle de foregående år dansede vi jo først rundt om juletræet, og jeg tror nu nok, at vi *pløjede* alle julesange og salmer igennem.

Det var os børn, *Tuds*, hendes mand Stanislaw, Matulsky deres søn Ole, Lars-Peter, moster, der sang for. Mor sagde, at hun ikke kunne synge, (det skal i parentes bemærkes, at vi aldrig havde hørt mor synge), så det var nu nok rigtigt!! Men mor nød til gengæld vores sangstemmer, for vi sang alle rigtigt med og ikke mindst højt.

Og når vi havde sunget alle julesangene og salmerne dannede vi en lang kæde, og så rendte vi op og ned af alle trapper, rundt i dagligstuen, spisestuen, soveværelser, og så retur til legestuen; undervejs sang vi op til mange gange *Nu er det Jul igen - Nu er det jul igen* og *Julen varer lige til Påske*.

Nu kom så det mest spændende og meget meget længe ventede, vi skulle nu til at have julegaver; mor og moster læste op *fra til-* og

fra kortene, og så fik vi hver især vores julegaver, og hvor vi fik mange syntes vi, faktisk kan jeg ikke huske, at jeg fik nogle gaver som jeg ikke var glad for, både skøjter og alt det andet legetøj, som vi hver især fik.

Ind imellem al gavehalløjet var der sat slik-skåle (og der var altid rigtigt meget), og så var der mange slags forskellige småkager, som vi jo selv havde været med til at bage, det var der rigtigt mange pebernødder, nødder, dadler og figner, appelsiner, sodavand og saftevand. For øvrigt var der også rigtigt mange pebernødder i kræmmerhusene gemt på juletræet.

De voksne fik kaffe og småkager, slik med videre.

Når det var juleaften bestemte vi børn selv, hvornår vi ville i seng, vi skulle jo lige have lidt tid til at lege og beundre alle vores gaver, og for resten var mor og moster ret gode til at købe yderst fornuftige gaver til os, blandt andet godt legetøj og ikke al det blik og de billige plastikting, man kunne få, men meget lego, toge, biler, dukker og alt det forskellige legetøj, som var oppe i 60'erne.

Og så var der for resten også forældre, som også sendte gaver til deres børn.

Der var en regel, som mor havde bestemt, og den regel var:

At alle de børn, som fik gaver fra deres forældre, måtte max modtage to gaver, for der var jo børn, som ikke havde forældre eller andre pårørende, så derfor to gaver.

Men vi oplevede nu ikke, at nogle børn var misundelige på de andre børn, som fik gaver fra deres forældre, eller anden familie, og mor og moster var jo rigtigt gode til at fordele gaver til alle os børn, sådan nogenlunde ligeligt.

Når vi så nåede hen i mod klokken 23.30 – 24.00 var trætheden ved at overvælde os, så derfor var det overhovedet ikke noget problem med at få os i seng, vi gik selv, og ikke nok med det, vi sov som en sten i løbet af nul komma fem.

Juleaftenerne er og bliver printet ind på vores nethinder ud i al fremtid, sådan nogle aftener bliver aldrig glemt, og jeg tror heller ikke de andre børn, jeg holdt jul sammen med, nogen sinde glemmer de juleaftener på Sønderby Børnehjem.

Den 1. juledag samt 2. juledag foregik oppe på isen på gadekæret, eller også nede på kæl-

kebakken, hvis der var meget sne, altså, vi var der hele den lange dag, dog kun afbrudt af frokost og aftensmad; dengang var der altid is på gadekæret, og masser af sne på kælkebakken, husker vi - men endnu engang var der nu også vintre uden sne eller uden is, men vi husker jo kun de kolde og sjove vintre - er det ikke rigtigt??

Nytårsaften

Som optakt til nytåret købte vi rigeligt med fyrværkeri oppe i brugsen og oppe hos købmanden, her kunne vi købe én-øres kinesere, 10-øres, 25-øres og 50-øres kinesere. 50-øres kinesere var virkelig nogle der bragede, vi var faktisk lidt bange, når vi fik antændt lunten, og sikke hurtigt vi kunne gemme os, og så ikke mindst holde os for ørerne.

Fyrværkeri kunne vi først købe 3 til 4 dage før nytårsaften, og den gang kunne vi alle købe krudt. Pga. fyrværkeri-ulykken i Seest er det heldigvis blevet begrænset hvad køb af nytårskrudt angår.

Men vi børn købte nu en mængde krudt, og engang var der desværre ikke noget, der hed beskyttelsesbriller eller høreværn, og vi havde da også lidt ondt i ørene i dagene efter nytårsaften.

Inden vi skulle ud og skyde af skulle vi have nytårsmad. Vi fik som regel grønlangkål og hamburgerryg, og så budding eller risalamande til dessert.. Heldigvis - traditionen tro - skulle vi ikke have kogt torsk. Der var masser af nødder, figner, appelsiner, småkager, pebernødder og slik, som vi bare kunne tage af, hvis vi altså var hjemme, og det var vi som regel ikke ret meget før efter midnat.

Os større børn var ude i byen så godt som hele aftenen for at lave ballade og larm. Vi havde korkpropper med, som vi så gned på de forskelliges vinduer, og det var virkelig en irriterende lyd, som gik lige gennem marv og ben, jeg har selv hørt denne skrækelige lyd som voksen, så det er rigtigt.

Men vi skulle jo prøve det der med propperne oppe hos moster og Lars-Peter, de havde som regel Erik Mortensen og hans kone Erna på besøg, jeg tror nu nok, at de spillede kort; men et år, vi så var deroppe og drille,

åbnede moster døren, og vi troede, at vi skulle have slik, klejner og sodavand, men nej i stedet for fik vi af Lars-Peter en stor spand koldt vand i hovedet.

Lars-Peter stod oppe på første sal og gav os denne spand vand i hovedet. Nu fik vi så travlt med at komme hjem på børnehjemmet, og få skiftet til noget tørt tøj, det var tit bragende frostvejr og snevejr, og det var det faktisk denne nytårsaften, så det var rart med tørt og varmt tøj. Moster ringede til os en times tid efter, vi skulle komme over til dem og få klejner, småkager og sodavand, hvis vi lovede ikke at gnide med propper på vinduet, det lovede vi.

Var der is på gadekæret kørte vi ting og sager derud helst midt på gadekæret, det kunne være gårdejer Andersens firhulede vogn, der blev kørt derud; et år var det i løbet af natten blevet tøvejr, så hans vogn plumpede gennem isen, men ved hjælp af hans traktor, fik han sin vogn op; for øvrigt opdagede Andersen aldrig, hvem af os der havde kørt vognen derud.

Oppe på den *Runde* (græsplænen), skulle der helst hejses et juletræ op i flagstangen, og det skete så godt som hvert år.

Jeg har fået fortalt, at før jeg ankom til børnehjemmet blev der nogle år hejst et gammeldags lokum op i flagstangen, men det har jeg nu ikke været med til.

Men et år løb vi helt ud til skovløber Matulskys hus, lige bag ved den gamle skovfogedbolig lige ved udkanten af Østskoven. Vi vidste, at han havde gammeldags lokum, så vi smed én pakke gær ned i tønden. Matulsky opdagede os, og faktisk skød han os i bagdelen; han havde sat salthagl i bøssen, og det var virkelig noget der sved. Da vi kom hjem sagde mor, at nu skulle vi bare sætte os ned, det kunne vi slet ikke, for det sved i bagen hele aftenen, så vi havde ståpladser denne aften. Året efter var vi så dumme, at vi rendte derud igen, denne gang fangede Matulsky os, og så blev vi sværtet i ansigtet med henholdsvis sort og brun skosvæerte, først i højre side af ansigtet og så i venstre side; vi kom der aldrig mere, og hvor var det svært at få vasket alt det svæerte af ansigtet igen.

I løbet af aftenen kørte politimester Stidsen gennem byen, han stoppede bilen og spurgte

os, om vi lavede ballade; vi fik godt nok krudtet gemt om på ryggen, og nej, nej selvfølgelig lavede vi jo ikke ballade. Jeg må nu erkende det værste vi kunne finde på var at hejse et juletræ op i flagstangen eller køre et eller andet ud på gadekæret, når der var is på selvfølgelig.

Det værste, der skete en nytårsaften, var hvis en af drengene f.ex. havde smidt noget brændbart ind af brevsprækken hos en af gårdejerne.

Men det skete kun én gang og heldigvis var landmanden da hjemme. Ligeledes var der nogle, der kunne finde på at slukke for en elmåler, der var nogle smågrise, der lå under en varmelampe, de grise døde altså i løbet af natten; det var altså for dumt af de drenge, der slukkede for måleren, men jeg kan nu huske, at de dagen efter gik op til gårdmanden og sagde undskyld, og så skete der ikke mere i denne sag.

Vi var som regel først i seng ved godt tretiden, men så havde vi også været inde hos så godt som alle familierne, som var hjemme i Sønderby.

Det var først, da jeg var omkring 18 år, jeg begyndte, at gå til bal, (den første gang var sammen med Bodil), men derefter var vi alle unge til nytårsbal på Skuldelev Kro de næstfølgende år. Jeg mødtes med mange fra Sønderby, skolen i Skuldelev og nede fra handelsskolen i Frederikssund. Vi unge var allerede på kroen ved 18.00 tiden, og så spiste vi også derovre, eller også kom man først ved 20-tiden, og ballet varede til omkring klokken 03.00 om natten (morgenen).

Konfirmationerne - Forberedelser

Jeg kan huske, at der var konfirmationer hvert efterår, i de år hvor jeg boede der, jeg blev selv konfirmeret nede i Selsø Kirke den 6. oktober i 1963.

Fra efteråret 1962 gik vi i 7. klasser til præst ovre på præstegården i Skuldelev hos pastor Lumholdt. Vores præst havde to store interesser, den ene var at køre hurtigt i sin Ford Zephyr, og den anden var ligesom os at læse Walt Slade cowboyromaner. Vi gemte disse cowboyromaner omme bag katekismusbogen, men på et tidspunkt syntes pastor Lumholdt,

at vi virkede lidt for interesseret i katekismen, så opdagede han, at vi havde en cowboyroman gemt dér, han tog én op, og sagde; "den har jeg ikke læst", så den lånte præsten så, det endte faktisk med, at vi fik oprettet en bytteklub med præsten; en rigtig go' ide syntes vi drenge.

Selve konfirmationen

Jeg kan ikke rigtigt huske Flemming eller Knud-Eriks gæster, måske lidt for Knud-Erik havde i alle tilfælde moster og Lars-Peter med, de var nærmest selvskevne. Flemming havde sin bror John og hans søstre Tonna og Lise med.

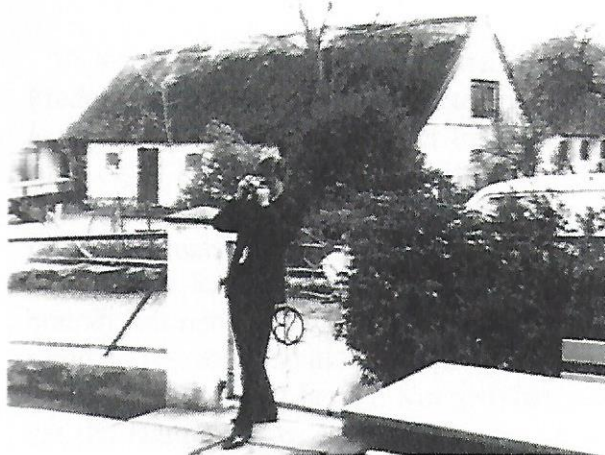
For mit eget vedkommende havde jeg godt nok min mor, hun boede inde i København, men min mor og jeg havde ikke så god en kontakt, (det fik vi siden), så vi konfirmander måtte invitere lærerne, landmænd, eventuelt præsten og dennes hustru. Jeg havde så inviteret pastor Lumholdt og frue og lærer Brandi Nielsen og dennes frue. Lærer Arne Petersen og fru Petersen. Lærer Willy Willitz og dennes frue samt lærerinde fru Hagedorn og hendes mand Bent Hagedorn. Vi måtte hver især invitere 10 personer med og det gjorde vi så. Mor havde også inviteret nogle gæster med. Blandt andet Asta fra København, urmager Bent også fra København og onkel Albert og Clara oppe fra Helsingør.

Næsten alle, der blev konfirmeret, fik pengebeløb i gave. Jeg tror både Flemming, Knud-Erik og jeg fik omkring 700 kroner hver af de inviterede gæster.

Vi fik mange telegrammer med penge i, og der kunne være 10-kronesedler, 50-kronesedler og 100 kronesedler. Og 700 kroner dengang i 1963, var rigtigt mange penge. Jeg kunne faktisk købe mig en ny cykel, dengang var der ingen gear på cyklerne, men en ny cykel kostede ca. 350 kroner, og så havde jeg penge tilovers, som så kunne indsættes på bankbogen til gode renter. Og så købte jeg da også en Blaupunkt transistorradio, hvor vi efter klokken 22.00 kunne høre Radio Luxembourg på mellembølgekanaalen.

Når vi så spiste under konfirmationsfesten var det altid mor, der holdt den første tale for

os konfirmander. Onkel Albert læste alle telegrammerne op, og moster skrev op på en lille blok, hvor mange penge vi fik hver især. Og os, der var blevet konfirmeret, vi fik lov til at skåle i rødvin, mor holdt godt øje med os, så vi ikke tog mere rødvin, men med lidt held kunne vi tiltuske os en 3-4 glad rødvin, ellers måtte vi drikke sodavand som der var nok af til alle os børn/unge. Til middagen fik vi en forret, det kunne være en rejcecocktail. Til hovedretten fik vi som regel en steg, og den/dem, der blev konfirmeret, måtte så bestemme desserten, og det år 1963 fik vi is til dessert.

Steen tager billede konfirmation 1964

Når vi så havde rejst os fra konfirmationsbordet, gik vi ned i dagligstuen, hvor der var dækket op til kaffe og så var der kranskage og småkager til, børnene måtte tage sodavand til.

Efter kaffen, så skulle vi konfirmander lige en tur rundt i byen og hilse lidt på de andre kammerater, og ikke mindst høre om, hvad de hver især havde fået i gave.

Dengang havde man altså ikke fri fra skole om mandagen, hvor man i dag har *Blå mandag*, så var vi altså i skole næste dag, i stedet for omkring maj måned året efter skulle 7. klasse så en tur over til Bornholm. Det var en rigtig højtidelig dag, som vi konfirmander formodentlig aldrig glemmer, og jeg vil i alt tilfælde altid mindes denne dag

Bornholmerturen

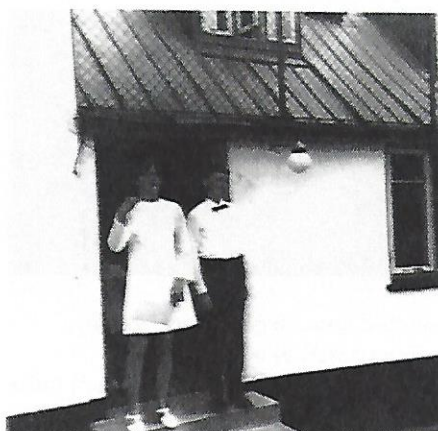
Når man var blevet konfirmeret om efteråret, var det helt sikkert, at omkring maj måned; året efter skulle konfirmanderne, eller rettere hele 7. klasse en tur til Bornholm, (der kunne være elever som ikke ville konfirmeres, de skulle selvfølgelig også med).

Jørgen ved Selsø Kirke

Freddy, Steen og Jørgen konfirmationen 1964

Kurt & Eva, Yvonne konfirmeret 1964.

Jørgen nyder en sodavand

Vi kørte i samlet flok med rutebil ned til Frederikssund, hvorefter vi kørte med *bumleekspresen* - motorvognstoget fra Frederikssund og til Ballerup, herefter skiftede vi til S-tog, og så med dette ind til Hovedbanen, her fik vi opmagasineret al vor bagage; så gik vi lige over gaden til Tivoli, hvor vi så kunne få brændt lidt penge af inden vi ved 22.30-tiden sammen travede med al bagage ned til havnen for at gå om bord på færgen Kongedybet, eller var det Hammershus, som var en ikke så stor færge; denne sejlede fra København kl. 23.30 og var i Rønne kl. 07.00.

Når Kongedybet/Hammershus sejlede fra København, sejlede natfærgerne C.F. Tietgen til Århus og Jens Bang sejlede til Ålborg. Alle tre færger afsejlede fra København på selv samme tid nemlig kl. 23.30, og alle tre færger var i henholdsvis Århus, Ålborg og i Rønne klokken 07.00 den næstfølgende morgen.

Efter ankomst til Rønne skulle vi så i rutebil op til Tejn ved Sandvig-Allinge på Nord-Bornholm, hvor vi så blev indkvarteret på *Pension Friheden*. Her skal det lige indskydes, at da min kone så billederne dér fra *Friheden*, spurgte hun mig, hvornår jeg var der, og det var så i maj i 1964, og så svarede min kone Lone, at lige omkring den tid havde hun også boet på pension *Friheden*; Ry kommuneskole, som Lone gik på, var på Bornholmertur lige nøjagtig een uge efter vi fra Skuldelev tog derfra; det vil sige, at da vi kørte ned til færgen, kørte så 7. klasses eleverne fra Ry kommuneskole fra borde for at indlogere

sig på *Friheden*, så allerede dengang havde Lone og jeg åbenbart passeret hinanden, og vi vidste så heller ikke, at vi en 7 år efter skulle møde hinanden her i Århus.

Men os fra Skuldelev blev så indkvarteret, og så var det først en tur ned på stranden, men dér i maj måned var strandvandet altså for koldt. Men vi var da af sted så godt som hver dag i de syv dage vi var på øen. Blandt andet var vi på Hammershus, ved Helligdomsklipperne, et stenbrud oppe ved Sandvig så vi, og vi var i Almindingen, hvor vi stod på Rokkestenen, vi var ved Rytterknægten, inde i Brændegårdshaven, her var der sjovt at være, og så var vi nede ved Dueodde.

Vi var på et røgeri ved Gudhjem hvor dem, der kunne lide det, spiste friskrøget sild eller makrel direkte fra røgeriet.

Vi var inde og se nogle rundkirker, og vi var inde i Rønne, hvor vi besøgte et keramikværksted; og så ikke mindst var vi som næsten alle turister skal, når man er på ferie på Bornholm, jo så skal man en tur på Christiansø/Frederikssø; vi sejlede derover i en lille kutter, så godt som alle klarede turen, kun lærer Holm blev søsyg, og jeg må indrømme i mit stille sind frydede jeg mig lidt; lærer Holm var ikke altid lige rar ved os elever.

Men vi havde 7 spændende dage på Bornholm med en hel del gode indtryk.

*Afgang fra Frederikssund Station
Lærerne Holm & Petersen
Flemming Pedersen – Carl Christian – Jørgen Arentoft*

var en af de personer, som altid ragede sig nogle øretæver til. Når der var et raskt lille slagsmål, sloges man med de *bare næver*, og havde den ene part reddet sig en *blodtud*, ja så var den kamp over. Og bagefter kunne de to kombattanter sidde ved samme bord og drikke sig en kold øl.

Dengang var det ikke så voldsomme slagsmål, én på tuden eller måske en løs tand, og så var det *slagsmål* overstået. Det var heldigvis ikke som i dag, hvor det nærmest gælder om at skade en person voldsomt, - slag - spark eller også smadre et ølglas i hovedet på én person, og man kan vel ikke komme ud over, at det er en skidt udvikling, når folk vil ud og more sig.

Når så ballet var slut på kroen, var der som regel en af kammeraterne, der inviterede os med hjem til en godnat øl. Vi kunne nu også redde os en gang morgenkaffe hos en kammeraternes forældre. Det aftalte vi inden vi gik fra ballet eller efter vi havde fået os en godnat-øl, så gik vi lige en smuttur ind til bageren her i Skuldelev; hos bageren kunne man altid købe friskt morgenbrød, allerede her ved godt 03.00 tiden om morgenen, vi gik om til bagdøren, og her fik vi så friskt brød lige fra ovnen, og så var det bare om at komme hjem til de forældre, der havde lyst til at give os morgenkaffe.

Det var nu meget sjældent, at vi unge fik ret meget ud af søndag morgenstunds formiddagssøvn; på den måde var det i alle tilfælde ikke os, der forstyrrede præsten nede i kirken under søndagsprædiken.

Søndags klubben på Skuldelev Kro

Jeg tror vel det var omkring 1963, det år hvor jeg blev konfirmeret, at vi var nogle unge, som havde lyst til at oprette en eller anden form for popklub. Så vi tog en snak med kroejeren Finn Dreisig om vores lille eksperiment kunne lade sig gøre, om vi kunne holde popbatter for eksempel søndag eftermiddage.

Finn Dreisig var med på ideen, så de følgende søndage afholdte vi popbatter.

Det første poporkester, der spillede, var *Peter Belli og Ulvene* - så havde vi også *The Defenders* og *The Cliffeters*.

Flere af poporkestrene spillede inde i pop-teltet i København, det hed *Hit House*. Det endte da med, at salen var fyldt med unge friske mennesker, men så på et tidspunkt var jeg ikke med mere, jeg var blevet lidt ældre, så vi var flere, der syntes at nu skulle andre unge tage over; så sådan blev det, og det var vist omkring det tidspunkt, hvor jeg rejste op til efterskolen.

Mine kaniner

Lige ved siden af hr. og fru Hagedorn og bag ved Johns hus var der en stejl skrænt; i denne havde jeg en række kaninbure med omkring 50 kaniner i. Det var Knud-Erik, som lærte mig at have kaniner, jeg skulle tidligt op, for der skulle plukkes mælkebøtter inden jeg skulle i skole. Dengang havde man ikke råd til så meget kaninfoder (kaninpiller), det var først om vinteren, vi købte de der kaninpiller. Knud-Erik vidste hvor de kunne købes, og så tror jeg nu nok, at vi delte lidt i porten.

Også om aftenen og ikke mindst i weekenderne skulle der også plukkes mælkebøtter, så det var om at finde et godt plukkested. Kaninerne blev hentet og slagtet nede på Ringsted Fjerkræsslakteri, vi fik ikke så meget for de slagtede kaniner, men det kunne holde udgifterne fra døre, men det skal dog lige bemærkes at have kaniner er vist stadigvæk ikke nogen guldgrube, men det var sjovt medens det stod på med kaninholdet; jeg tror nu nok, at både Knud-Erik og jeg holdte med at have kaniner, da vi kom op i 8 klasse.

John og hans familie

Da jeg pillede løg op oppe hos Arne Olesen i Onsved, arbejdede jeg bl.a. sammen med en fyr, der hed John ude i byen. Og på Skuldelev Selsø Centralskole blev John kaldt for *Jehova John*, jeg lærte ham egentlig at kende i skolegården. John gik i en klasse under mig, men vi to snakkede tit sammen i frikvartererne.

Da vi så kom i henholdsvis 7. og 8. klasse, fik vi begge arbejde oppe i *løgmarken* i vores sommerferier, vi fulgtes ad hver morgen; John og hans familie boede nede for enden af Sønderby demede, hvor Fru Matulsky og Hage-

dorm-Olesen boede. Men John og jeg cyklede op til Onsved hver morgen mandag til fredag, der var ca. 8 km derop, men det gjorde nu ikke så meget, når vi vidste, at der om fredagen faldt en ret god ugeløn af til os.

Når vi havde fyraften og kørte hjem, havde vi tit nede hos John og hans familie, hvor vi drak kaffe eller saftvand, i det hele taget havde vi det ret sjovt de eftermiddage, vi var sammen. Men på et tidspunkt begyndte Johns mor og far at snakke om, om jeg ikke havde lyst til at tage med dem op i *Rigssalen*, her stod jeg så godt nok af, jeg holdte en pause med at besøge John og hans familie en tid. Så genoptog jeg besøgene hos John igen, men denne gang holdte det kun kort tid, da jeg igen følte mig presset til at skulle tage med op til Skibby i deres *Rigssal*, så desværre gled vores venskab ud.

Kapitel 9

Mors afslutningsfest på Sønderby Børnehjem

Mor besluttede allerede i 1968, at børnehjemmet skulle lukkes til sommeren i 1969.

Børnehjemmet havde kun plads til omkring 13 til 14 børn, og personalet, der boede her på børnehjemmet krævede ikke så megen plads.

De havde blandt andet ikke eget badeværelse eller eget tekøkken; personalet brugte vores badeværelse og ligeledes køkkenet, hvis de nu havde gæster eksempelvis.

Skulle børnehjemmet moderniseres efter mor var stoppet ville det betyde, at hvis nu de /den ansatte skulle have to værelser at bo i samt eget badeværelse og tekøkken, ville det betyde, at børnehjemmet kun ville have plads til omkring otte børn, og med så få børn kunne børnehjemmet ikke køre; det ville simpelthen ikke være rentabelt nok, det ville blive alt for dyrt at drive og der ville også være alt for få børn, så børnehjemmet skulle lukkes og eventuelt sælges til anden side.

Så mor solgte børnehjemmet til en postmand, han omdannede børnehjemmet til et pensionat, eller måske var det til klubværelser; han lejede ud til folk, der gerne ville bo i Sønderby.

I dag fungerer det nedlagte børnehjem som en psyko-social-institution for sent udviklede unge mennesker.

Så midt i maj måned i 1969 blev alle vi børn, der havde været på børnehjemmet samt de børn, som boede på børnehjemmet nu inviteret til mors afslutningsfest.

Festen blev holdt oppe i *legestuen*, der var dækket og pyntet borde til omkring 150 gæster. Mor regnede med, at så godt som alle vi børn ville tage imod invitationen, og selvfølgelig var de fleste af os børn med til festen.

Da mor havde fortalt os børn, at hun agtede at holde en afskedsfest, syntes vi børn, at mor skulle have en afskedssang fra os.

Vi havde en *ung pige* i huset, Kaja Sørensen, andet sted her i skriften har jeg omtalt Kaja.

Kaja ville gerne være os behjælpelig med at skrive en afskedssang. Så Knud-Erik, Freddy, Kurt, Kaja og mig selv, vi satte os sammen for at finde på noget sjovt og ikke for alvorligt at skrive om og til mor, vi skulle også finde en melodi, som var let at synge, og faktisk måtte den gerne være lidt *barnlig*.

Sangen kom til at gå på "Skorstensfejeren gik en tur" Teksten kom til at lyde sådan:

1) Mor var ude at gå en tur,
Mor var ude at gå en tur,
gå en tur.
Mor var ude at gå en tur.

2) Så kom hun forbi et hjem,
så kom hun forbi et hjem,
bi et hjem.
Så kom hun forbi et hjem.

3) Hun tog ind og så på det,
hun tog ind og så på det,
så på det.
Hun tog ind og så på det.

4) Og så købte moder hjemmet,
og så købte moder hjemmet,
moder hjemmet.
Og så købte moder hjemmet.

5) Og hun fik en masse børn
og hun fik en masse børn,
masse børn.
Og hun fik en masse børn.

6) Og så rejste de igen,
og så rejste de igen,
de igen.
Og så rejste de igen.

7) Og så fik hun nye børn,
og så fik hun nye børn,
nye børn.
Og så fik hun nye børn.

8) Vi kan alle li' vor mor,
vi kan alle li' vor mor,
li' vor mor.
Vi kan alle li' vor mor.

Så når mor ikke var hjemme, kunne vi sidde i dagligstuen og rulle den færdige sang; det skulle jo gerne være en overraskelse til en så stor en aften for især mor, men også lidt vemodigt for os *børn*.

Fra Freddy, Knud-Erik, Kurt, Kaja og alle de andre børn, som boede på børnehjemmet og mig selv.

Mor havde også lavet en sang til de fleste af os *unger*, men desværre har jeg ikke den tekst mere, men den var virkelig god, og den sagde os børn en hel del.

Så for at vende tilbage til selve festen, var vi rigtigt mange med, via de billeder jeg har vil jeg prøve at skrive her, de personer som deltog:

Først var der selvfølgelig mor, så Jørgen bager, og så urmager Bent, Marianne Reick, Jørgen fra Jyllinge, Hanne Flenø, Hans Aaskilde, Benny Lindner, Freddy Dan Munck, Inger Nielsen, Asta, Lars, Peter Andersen, Bjørn Lindberg, møster-Anne, Marie Andersen, Tonna, tømrermester Willemoes, en af Willemoes døtre, Clara Olsen, Hans Ove Jabin, Kim Kreutzfeldt, Hanne og Jytte Holm.

Der er utrolig mange ældre børn, som jeg ikke kender, og jeg har enkelte billeder af de børn, som jeg voksede op med samt billeder fra børnehjemstræffene.

Men festen var rigtig god, med god mad, og så havde mor hyret et orkester, så der blev danset til ud på de små timer, og da de unge alligevel var ved at gå hjem, så kunne mor jo også lige så godt gå til ro.

Næste dags morgen var det heldigvis godt vejr, så vi kunne flytte nogle af bordene ud i haven. Mor havde bestilt morgenbrød hos bageren i Skibby, det blev leveret oppe i Brugsen, så det var vi et par stykker, der hentede alle poserne, jeg tror vi var en 30 stykker til afslutnings-morgenkaffe, en god måde at slutte en så minderig fest på.

I 2002 fik nogle af børnene den gode ide, at alle vi børn kunne samles, og vi skulle så mødes een gang årligt. Så første børnehjemstræf var i august 2002, men desværre var der ingen der havde min adresse. Men så her i 2003 i oktober afholdtes det andet børnehjemstræf. Det var Marianne, der havde taget det gode initiativ til mødet, og da var jeg med.

Resumé

Her er et lille udsnit af alle *børnenes* navne fra før min tid, og op til ca. år 1969.

Conni Mathiasen   Søskende.
"Buller" lever ikke mere

Walde   Søskende.
Bente
Lonni

Jørgen Rieck   Søskende.
Kirsten Rieck
Marianne Rieck

John Pedersen   Søskende.
Tonna
Lise
Flemming

Hans Ove   Søskende.
Tove

Bjørn   Søskende.
Elin

Laila   Søskende.
Johnny

Ole Wilhemsens skiftede efternavnet ud med *Lütjohan*.

Og så de Børn som jeg voksede op med

Birger   Bor ved Holbæk.
Knud-Erik Larsen.   Enkemand.
    Bor oppe ved Skibby.
John Pedersen.   Gift med Gitte. Bor i Sønderby.
Inger Nielsen   Bor vist i København.
Flemming Pedersen.   Gift med Sanne. Bor i Frederikssund.
Freddy Dan Munck.   Gift med Noug- Noug
    Bor på Amager.
Kurt Johansen.   Gift med Anne Mette
    Bor i Sønderby.
Steen Glisberg.   Gift med Lissi.
    Bor i Øster Bjerregrav ved Randers.

Benny Lindner.
Bøje Lindner

Brødre.

Postscript

Ejnar.
Erling.
Lone

Søskende.

Niels Schrøder
Jan Uffe Sjødt Hansen Gift med Rita.
Bor i Sønderborg
Sonja Rilfer. Bor vist i København.
Eva Yvonne Jørgensen. Døde i Århus ca. 1975
Marianne.

De voksne der arbejdede gennem tiden på Børnehjemmet

Mormor frk Signe Thomsen.
Havde børnehjemmet fra 1914 til 1945.

Mor - fru Rasmussen.
Havde børnehjemmet fra 1945 og indtil 1969.

Frk. Anne-Marie Olesen.
Senere fru AnneMarie Andersen, gift med Lars-Peter.

Fru Ulla Matulsky
Gift med Stanislaw.

Ella Olsen
Gift med *Klokkeren* ved Selsø Kirke.

Bodil
Gift med Jørgen Heckmann, bor lige uden for Sønderby.

Ina Sørensen
Bor i Ry, ved Silkeborg.

Åse og Erik
De var gift og bor nu i København.

Esther Nagel
Jeg ved ikke hvor hun blev af.

Kaja Sørensen
Bor her i Århus.

Inger Nielsen
Arbejdede en tid som ung pige i huset. Bor i dag i København.

Tove Jørgensen
Arbejdede en tid som ung pige i huset. Bor i dag i Brønshøj.

For at afrunde min skildring omkring min barndom/ungdom vil jeg sluttelig ride tiden op fra 1948 og frem til 2004.

Jeg er født i Esbjerg, har boet et utal af steder, både i København, Frederiksberg, Valby, Vesterbro, Dronning Mølle, Nivå, Torød ved Assens, Rødovre, Sønderby Børnehjem, Jægerspris, Stenløse og Tranbjerg.

Jeg ankom til Sønderby Børnehjem i 1960'erne.

- * Boede dér indtil 1966.
- * Konfirmeret den 6. oktober 1963.
- * Gik ud af 8. klasse i 1964.
- * Var oppe på Nordsjællands Ungdomsskole ved Helsingør (Valby Hegn) i ét år.
- * Fra sommeren 1965 tog jeg 9. klasse på Skuldelev-Selsø-Centralskole.
- * Kom i lære i Østby Brugsforening sommeren 1966, udlært december 1968.
- * Arbejdede oppe hos købmand Bent Mikelsen i Jægerspris i ca. ét år.
- * I juni 1969 var de fleste af os børn med til mors afslutningsfest.
- * Tog på Herning Højskole i september 1969 og indtil december 1969.
- * Arbejdede oppe hos Super Købmanden, købmand Jørgensen i Stenløse, i godt 3 måneder.
- * Fik så igen job hos købmand Bent Mikelsen i Jægerspris, hvor jeg arbejdede i godt ét år.
- * I marts 1971 rejste jeg til Århus, hvor jeg i godt ét år arbejdede som ufaglært sygehjælper, på plejehjemmet Hestehaven i Højbjerg.
- * 1. marts i 1972 startede jeg på uddannelsen som sygehjælper på Århus Kommunehospital, uddannelsen tog dengang 8 måneder.
- * Gift med Lone i juli 1972 på Odense Rådhus.
- * I december 1974 fik jeg efteruddannelsen som sygehjælper og så var jeg på niveau med den nye sygehjælperuddannelse.
- * Vi fik en søn i april 1978, og en datter i juli 1979.
- * I maj 1996 og frem til maj 1997, opskolingsuddannelse, hvorefter jeg blev soci-

- al- og sundhedsassistent.
- * Vi holdte sølvbryllup i juli 1997.
  - * Efter 25 års ansættelse på Århus Kommune Hospital fejrede jeg jubilæum i januar 1998.
  - * Lone og jeg fejrede 2 x 50 års fødselsdag i oktober 1998.
  - * Jeg mistede min mor i september 2000, mor blev 70½. år, gravsat på Tranbjerg kirkegård.
  - * Arbejdede på Århus Kommunehospital fra marts 1972 og indtil november 2000.
  - * Fik job på Lokalcenter Tranbjerg Vænge/Elmevang, og her arbejder jeg endnu.
  - * I oktober 2003 afholdte Lone og jeg vores 55 års fødselsdag.
  - * L. Brandi Nielsen. Døde den 6 september i 1981.
  - * Lars-Peter Andersen. Døde den 19 marts i 1984.
  - * *Moster*, Anne-Marie Andersen. Døde den 22. oktober i 1984 i Sønderby.
  - * Var med til mit første *Børnehjemstræf* i Sønderby i oktober 2003, vi mødtes oppe på Sønderby Kro
  - * Mor - Marie Rasmussen. Døde den 25 november 1989 i Skibby.
  - * September 2005. Her afslutter jeg mit *skrift*, omhandlende hele min barndom og ungdom og tiden frem til september 2005.

Fastelavnssang

Denne fastelavnssang blev sunget op igemmen halvtredserne.

Skrevet af skolelærer Onkel Hvid.

Melod:! Vi kommer lig' fra Svendborg af.

- 1) Her kommer vi i lystig flok!
og broget kompagni
med næser på og tjavset lok
i kludet liberi.
Vi synge vil for hver mands dør!
en vise splinter ny
vi har et højt og ungt humør
i gamle Sønderby.
- 2) Nu er det atter fastelavn
vi gør lidt fest og spræl,
hvor raslebøssen gør sin gavn
en skilling i dens spræk.
Til lystighed slå's tonen an
i børnehjemmets sal
vi os i aften more skal
til første hanegal.
- 3) Vi skænker dig det største smil
som maskedrenge kan
og glade dage ønsker vi
hver kvinde og hver mand
vi går vor vej om lidt igen,
og synger højt i sky
et leve hver en gammel sjæl
i gamle Sønderby.

Sønderby Børnehjem skal nu nedlægges

Frederiksborg Amt's Avis Fredag den 27. juni 1969.

12 børn, der er vokset op som en søskendeflok, må skilles, fordi det private børnehjem ikke kan få lov at fortsætte.

12 børn, 11 drenge og én pige som igennem år er vokset op på Sønderby børnehjem som en stor søskendeflok, lever i disse dage i opbruddets og uvishedens tegn. I løbet af den

Et virkeligt hjem

- Hjemmet her har den store fordel, at det ikke er større, end det kan fungere som et virkeligt hjem. Her er børnene ikke blot et nummer siger formanden for hjemmets bestyrelse, lærer Boye Holm, Skuldelev, og han fortsætter. - Det er så tydeligt, at børnene befinder sig godt her. Det er den hjemlige hygge, som er afgørende betydning for børnenes trivsel. Der er dejlige frie omgivelser, og der er først og fremmest et landsbymiljø, som børnene hurtigt falder til i, og hvor de bliver accepteret af de fastboende, som har gjort deres til, at børnene har kunnet få den opvækst, de har krav på.

Alle disse faktorer har sikkert været medvirkende til, at man i alle tilfælde gennem de sidste 20 år ikke har oplevet en rømning fra Sønderby Børnehjem.

Et besøg på børnehjemmet overbeviser én om, at lærer Boye Holm har ret. Børnene befinder sig godt, både de små og de store. Det opdager man hurtigt. Børnene virker både glade og velafbalancerede, de er lattermilde og åbne over for fremmede.

12 glade børns tilværelse ofres

- Ja, siger Boye Holm, her er alt ikke forkortet, men de sanitære forhold er fuldt ud forsvarelige, og jeg tror på, at det betyder mere for børnenes trivsel, at den hjemlige hygge bevares, end at alle sanitære installationer fremtræder i rustrit stål eller forkromet.

I direktionen for Børne- og Ungdomsforsorgen har man tilsynsladende en anden opfattelse, og på dette opfattelses alter ofrer man nu 12 børns glade tilværelse og skaber uro i deres små sjæle over den uvisse fremtid, der venter dem med nyt miljø, nye søskende, nye kammerater, nye lærere. De menneskelige hensyn har måttet vige. Man kan med rette spørge. Er dette rimeligt?

Kommende uge skal børnene skilles. Nogle skal i familiepleje på egen, andre skal sendes på andre børnehjemsinstitutioner, og enkelte skal tilbage til deres hjem.

Årsagen til opbruddet er, at Sønderby Børnehjem der er en af de få tilbageværende privatrene børneinstitutioner, skal nedlægges den 1. juli. Bestyrelsen om nedlæggelsen er truffet af Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen. Den effektueres i forbindelse med, at fru Marie Rasmussen netop er fyldt 70 år, og med udgangen af denne måned lægger op.

Marie Rasmussen har drevet Sønderby Børnehjem gennem de sidste 23 år og hendes ledelse har artvunget stor respekt blandt børne- og ungdomsvejlederne i de kommuner, der har sendt deres børn i hendes varetægt, og blandt beboerne i Sønderby.

Sønderby Børnehjem har været et virkeligt hjem for de mere end 70 børn, som i tidens løb er vokset op her under Marie Rasmussens pleje, og for mange af børnene har det - også efter at de er blevet voksne og er rejst ud - været det faste tilholdssted i ferier og week-ends.

Ville gerne fortsætte

Både Marie Rasmussen og Sønderby Børnehjem var blevet videreført af andre efter den 1. juli.

Hjemmet blev oprettet allerede i 1914 af frk. Signe Thomsen, som drev det helt frem til 1941.

Hjemmet blev indrettet i Signe Thomsens barndomshjem.

- Havde man haft børnehjemsplads nok til at klare behovet, ville jeg ikke have sagt noget til, at Sønderby Børnehjem blev nedlagt, for selvfølgelig må vi indrømme, at det ikke er særligt moderne indrettet, siger Marie Rasmussen.

- Men, følger hun til, man har ikke de formodne på gang anmodninger om at tage et barn, men må sige nej, fordi vi har fuldt belagt.

Luftfoto af Sønderby

